

Ekonomska i socijalna prava u Srbiji, 15. oktobra 2007.

DRUŠTVENA KAMPANJA ZA PROMOCIJU EKONOMSKIH I SOCIJALNIH PRAVA

Šesta po redu debata Demokratskog političkog foruma na temu "**Ekonomska i socijalna prava u Srbiji**", održana je u ponedjeljak, 15. oktobra 2007. u sali Narodne banke Srbije u Beogradu.

Otvarajući debatu **Nataša Vučković** je, u ime organizatora Fonda Centar za demokratiju, rekla da je ideja da se kroz debatu potraže odgovori na neka od pitanja veoma važnih za ovu temu: Da li država izvršava svoje obaveze preuzete paktovima o ekonomskim i socijalnim pravima? Da li programi i delovanja političkih partija u Srbiji uključuju pitanja ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava? Da li pojam društveno odgovornog poslovanja sadrži obavezu poštovanja ekonomskih i socijalnih prava zaposlenih? Kako u našem društvu štitimo socijalna i ekonomska prava osetljivih grupa i kako saraduju svi relevantni politički i društveni akteri na ostvarivanju ovih prava? Ona je naglasila da je cilj debate da podstakne širu društvenu kampanju i akciju za promociju ekonomskih i socijalnih prava.

Državni sekretar u Ministarstvu za rad i socijalnu politiku **Snežana Lakićević-Stojačić**, navela je da Srbija ima svega dva miliona zaposlenih, od kojih su 628.000 žene, i 850.000 nezaposlenih, a na jednog zaposlenog dolazi više od jednog nezaposlenog i jedan penzioner. Ona je rekla da Srbija ima 1,55 miliona penzionera u fondu zaposlenih i još 54.000 vojnih penzionera i naglasila da se, prema statističkim podacima, osam odsto stanovnika Srbije smatra siromašnim i mesečno troši manje od 6.600 dinara. Više od 150.000 dece je ispod granice siromaštva, više od 400.000 penzionera ima najniže penzije i više od 30 odsto nacionalnog dohotka se ostvaruje u "sivoj zoni", kroz rad "na crno" i minimalne plate koje se prijavljuju, dok se penzijski fondovi veoma malo pune, što ukazuje na to da je Srbija u ozbiljnom problemu, istakla je Lakićević-Stojačić.

Pomoćnik ministra za rad i socijalnu politiku iz Sektora za zaštitu osoba sa invaliditetom **Vladimir Pešić**, rekao je da bi i kod nas trebalo uspostaviti nešto što je standard u EU - da se pitanja osoba sa invaliditetom ne posmatraju samo kroz domen socijalne politike i davanje nekih socijalnih prava već kroz pitanje i standarde ljudskih prava. On je govorio o međunarodnim dokumentima iz oblasti prava ugroženih društvenih grupa koje je naša država ratifikovala, i naglasio da je Srbija usvojila Strategiju za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom što je najznačajniji dokument ikada donet u Srbiji, a tiče se položaja i prava ove populacije.

Direktor Centra za ekonomska istraživanja pri Institutu društvenih nauka **Danilo Šuković**, naglasio je da su ekonomska i socijalna prava kod nas u vrlo specifičnoj situaciji jer smo decenijama bili u sistematskom ugrožavanju građanskih i političkih prava, pa je glavna pažnja nakon demokratskih promena bila usredsređena na zaštitu ovih prava, dok su ekonomska i socijalna prava ostala u drugom planu. Tu država ima tri vrste obaveza kada su ova prava u pitanju: ona mora da ih poštuje, štiti i ispunjava, rekao je Šuković i dodao da postoji puno problema u ispunjavanju ovih prava. On je istakao da je mnoga od tih prava teško i definisati, i posebno napomenuo pravo na rad, pravo na ishranu i borbu protiv siromaštva.

U debati su učestvovali **Milorad Bjeletić** (Beogradska otvorena škola), **Mira Božić** (Uprava za bezbednost i zdravlje na radu/MRSP), **Vera Božić-Trefalt** (Uprava za bezbednost i zdravlje na radu-MRSP), **Andrea Brbaklić** (Erste Bank), **Andreja Brkić** (Unija poslodavaca Srbije), **Milan Ćulibrk** ("Ekonomist"), **Dina Dobrković** (Beogradski centar za ljudska prava), **Ranko Drljević** (Granski sindikat građevinarstva "Nezavisnost"), **Dragan Đuričin** (Ekonomski fakultet), **Bogdan Gavanski** (ISC), **Saša Hadžiahmetović** (Konrad Adenauer Fondacija), **Vladan Ignjatović** (Republički zavod za socijalno osiguranje), **Ljiljana Jovčić** (Sekretar za socijalnu i dečju zaštitu Grada Beograda), **Dejan Kostić** (RA za mirno rešavanje radnih sporova), **Miladin Kovačević** (Republički zavod za statistiku), **Nataša Krstić** (EFG Eurobanka), **Snežana Lakićević-Stojačić** (Ministarstvo rada i socijalne politike), **Tamara Lukšić-Orlandić** (Fond za otvoreno društvo), **Zoran Lutovac** (FES), **Vlastimir Matejić**(Centar za demokratiju), **Neven Marinović** (Smart Kolektiv), **Aleksandar Marković**(Odeljenje radno-pravne zaštite u Veću SSS Srbije), **Miroslav Martić** (narodni poslanik), **Dragoljub Mićunović** (Centar za demokratiju), **Natalija Mićunović** (Sektor za rodnu ravnopravnost MRSP), **Srećko Mihailović** (Institut društvenih nauka), **Dragan Milovanović**(ASNS), **Snežana Milčić** (NVO "Zajedno zajedno"), **Danilo Milić** (Međunarodni Olof Palme centar), **Tatjana Milivojević** (Univerzitet "Union"), **Zvonko Nikezić** (CES Mecon), **Aleksandar Marković** (Odeljenje radno-pravne zaštite/MRSP), **Zoran Pavić** (TV Enter), **Vladimir Perić** (Republička Agencija za mirno rešavanje radnih sporova), **Vladimir Petronijević** (G 484), **Jelena Putre** (USAID), **Ksenija Petovar** (Centar za demokratiju), **Vladimir Pešić** (Ministarstvo rada i socijalne politike), **Edina Popov** (Asocijacija potrošača Srbije), **Slobodan Prvanović** (ASNS), **Gordana Rajkov** (Centar za samostalni život invalida), **Radovan Ristanović** (Sektor inspekcije na radu/Ministarstvo rada i socijalne politike), **Miroslav Ružica** (Svetska banka), **Danilo Šuković** (Centar za ekonomska istraživanja), **Srbijanka Turajlić** (AAOM), **Milorad Vučenić** (Beogradska otvorena škola), **Stevan Vujasinović** (UNDP), **Zlata Zec** (UGS "Nezavisnost"), **Nikola Zelić** (Factis Consulting), **Ljuban Zigmund** (Savez samostalnih sindikata Srbije), **Jovana Zorić** (Beogradski centar za ljudska prava), **Leposava Živanović** (Sekcija žena u UGS "Nezavisnost"), **Dobrića Ilić**, **Svetlana Vukomanović** (Centar za demokratiju) i drugi.

Nataša Vučković: Da li društvo štiti socijalna i ekonomska prava?

Dobar dan. Ja sam Nataša Vučković iz Centra za demokratiju i veliko mi je zadovoljstvo da vas pozdravim. Zahvaljujem vam se svima što ste došli.

Demokratski politički forum je jedan od relativno novih projekata Fonda Centar za demokratiju koji realizujemo već od početka 2007 godine. U okviru ovog projekta organizujemo seriju debata na različite aktuelne teme i na teme koje još češće imaju dugoročni strateški značaj za razvoj modernog, demokratskog i civilnog društva u Srbiji.

Naša današnja tema je "Ekonomska i socijalna prava u Srbiji". Mi smo u pozivu svim učesnicima naveli nekoliko pitanja koja smo smatrali važnim: Da li država izvršava svoje obaveze preuzete paktovima o ekonomskim i socijalnim pravima? Da li programi i delovanja političkih partija u Srbiji uključuju pitanja ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava? Da li pitanje društveno odgovornog poslovanja koje se danas često spominje kao jedna od aktivnosti naših kompanija i preduzeća, da li pojam društveno odgovornog poslovanja sadrži obavezu poštovanja ekonomskih i socijalnih prava zaposlenih? Kako uopšte u našem društvu štitimo socijalna i ekonomska prava osetljivih grupa i kako sarađuju svi relevantni politički i društveni akteri na ostvarivanju ovih prava?

Za nas je, kao nevladinu organizaciju, takođe jedno od važnih pitanja da li je civilni sektor spreman da u dobroj meri i na efikasan način prati ostvarivanje ovih prava.

Za nas je, kao nevladinu organizaciju, takođe jedno od važnih pitanja da li je civilni sektor spreman da u dobroj meri i na efikasan način prati ostvarivanje ovih prava.

Na ovu debatu pozvali smo stručnjake iz različitih oblasti, ekonomiste, pravnike, stručnjake iz oblasti ljudskih prava, ali pre svega ljude iz prakse koji jesu na različit način u prilici da prate ostvarivanje ovih prava i da se za njih zalažu.

Pre nego što dam reč uvodničarima želim da se zahvalim onima bez kojih ne bi bio moguć ovaj projekat Demokratskog političkog foruma. To su Međunarodni centar Olof Palme iz Švedske, Fondacija Fridrih Ebert i Demokratska komisija ambasade SAD u Beogradu.

Današnju debatu vodićemo moj prijatelj iz Fridrih Ebert Fondacije Zoran Lutovac i ja, a naši današnji uvodničari su Snežana Lakićević-Stojačić, državni sekretar u Ministarstvu za rad i socijalnu politiku, gospodin Vladimir Pešić, pomoćnik ministra za rad i socijalnu politiku iz sektora za zaštitu osoba sa invaliditetom, i Danilo Šuković iz Centra za ekonomska istraživanja pri Institutu društvenih nauka, gospodin Šuković je direktor Centra. Dajem sada reč Snežani

Lakićević-Stojačić.

Snežana Lakićević-Stojačić: Najveći patriotizam danas u Srbiji je otvoriti novo radno mesto

Dobar dan. Hvala vam što ste mene i moje kolege pozvali na ovu debatu.

Pretpostavljam da znate da je Ministarstvo za rad i socijalnu politiku veliko ministarstvo. Kako smo se šalili na jednom kolegijumu sa ministrom Rasimom Ljajićem, ono vam dođe kao ministarstvo za vanredne situacije - sve je problem i čega kod da se dohvatite, svakog jutra kada na posao stignete, prosto je problem koji morate da rešavate.

Da bismo imali bar neku sliku o tome kakvi problemi stoje pred nama u ovom trenutku u kome se Srbija nalazi, dovoljno je napomenuti činjenicu da u Srbiji ima svega dva miliona zaposlenih, da su od toga svega 628.000 žene, da je broj nezaposlenih gotovo 850.000, da je broj penzionera u fondu zaposlenih 1.550.000, plus oko 54.000 vojnih penzionera, da imamo još uvek tri penziona fonda u Srbiji, a konsolidacija se očekuje 1. januara 2008. godine po zakonu.

Da bismo imali bar neku sliku o tome kakvi problemi stoje pred nama u ovom trenutku u kome se Srbija nalazi, dovoljno je napomenuti činjenicu da u Srbiji ima svega dva miliona zaposlenih, da su od toga svega 628.000 žene, da je broj nezaposlenih gotovo 850.000, da je broj penzionera u fondu zaposlenih 1.550.000, plus oko 54.000 vojnih penzionera

Dalje, da se 8% stanovnika Srbije po statističkim podacima smatra siromašnim, da oni mesečno troše ispod 6.600 dinara, da je više od 150.000 dece u Srbiji ispod granice siromaštva, da je korisnika materijalnog obezbeđenja više od 55.000, dečjih dodataka je više od 200.000, a da čak 400.000 penzionera ima najniže penzije.

Sa ovim podacima vam ne preostaje ništa drugo nego da se uhvatite matematike i da shvatite da u ovom trenutku na jednog zaposlenog ide više od jednog nezaposlenog, plus penzioner. Kada shvatite da po podacima kojima raspolaže Savet Evrope, i po nekim istraživanjima koja su rađena, znatno više od 30% ukupnog nacionalnog dohotka se ostvaruje u sivoj zoni, što kroz rad na crno, što kroz minimalne plate koje se prijavljuju, pa samim tim i da se fondovi za penzijsko osiguranje pune u vrlo malom procentu od onoga koliko bi trebalo. Kada sve to imate u vidu, shvatate da smo u ozbiljnom problemu.

Sigurno jedan od najznačajnijih poslova koje u ovom trenutku ministarstvo radi jeste reforma

penzionog sistema. Na žalost zakonski rok se približio, to je taj 1. januar 2008. Mi smo odgovorno pristupili tom poslu od prvog dana kada je ministarstvo formirano i nadamo se da ćemo 1. januar dočekati potpuno spremni, da će novi penzioni fond početi da funkcionise, da penzije neće kasniti ni jedan dan. To je pre svega naša obaveza i velika odgovornost prema procentu stanovnika koji u Srbiji jesu penzioneri.

Nadamo se da ćemo 1. januar dočekati potpuno spremni, da će novi penzioni fond početi da funkcionise, da penzije neće kasniti ni jedan dan. To je pre svega naša obaveza i velika odgovornost prema procentu stanovnika koji u Srbiji jesu penzioneri.

S druge strane, jedan od glavnih poslova koje smo prepoznali i nekih zadataka kojima treba da se bavimo u narednom periodu jeste rad na crno koji za sobom vuče jednu potpunu nesigurnost radnog mesta, koji na žalost vuče jednu nezavidnu i ponižavajuću poziciju radnika u ovom trenutku u Srbiji. Jer, bojim se da u pogrešnom shvatanju patriotizma i pogrešnom sistemu vrednosti čiji smo svedoci u prethodnih 15 godina, zaboravljamo da je možda jedan od najvećih ili najveći patriotizam danas u Srbiji otvoriti novo radno mesto ili da je jedna od najvećih privilegija danas u Srbiji imati radno mesto.

Kada dovedete čoveka u situaciju da na različite načine mora da se bori za ostvarivanje osnovnog ustavnog načela, a to je pravo na rad, onda shvatate da je diskriminacija u ovoj oblasti nešto sa čim se Srbija svakodnevno suočava. I onda pričate o reformi penzija i tražite da se izračuna koliko i šta je moguće, jer ne rešava se penzija i status pensionera sam od sebe.

Kada dovedete čoveka u situaciju da na različite načine mora da se bori za ostvarivanje osnovnog ustavnog načela, a to je pravo na rad, onda shvatate da je diskriminacija u ovoj oblasti nešto sa čim se Srbija svakodnevno suočava.

Reforma penzionog fonda i status najugroženijih u ovom trenutku u Srbiji zavisi od mnogih drugih činilaca. Potrebna je odgovornost svih nas i pre svega jedna odgovorna politička stabilnost, odnosno politička projekcija za budućnost ove zemlje i politička stabilnost koja će imati za rezultat ono što svima nama u ovom trenutku treba, a to su nove investicije i otvaranje novih radnih mesta.

U političkoj nestabilnosti, na žalost konstatujem, u 2007. godini ima mnogo manje priliva stranog kapitala i mnogo manje investicija u odnosu na one koje smo očekivali, ali i u odnosu na one koje smo imali u prethodnom periodu. Tek kada obezbedimo tu priču, onda je moguće razgovarati i o sređivanju priče koja bi obezbedila u potpunosti ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava.

Još uvek čini mi se ne umemo da razgovaramo i relativno malo problema rešavamo kroz dijalog. Mnogo je lakše transparentno sa problemima puniti naslovne stranice, nego probleme rešavati na konstruktivan način.

A onda se izmestite u priču o socijalnom dijalogu koji je nešto što nam je zaista neophodno i

nešto što nam imperativno postavljaju Evropa i svet i shvatite da i u tom segmentu imamo ozbiljnih problema. Naravno da je jasno da Srbija ima kratko iskustvo sa demokratijom, da je jedan od osnovnih postulata demokratije dijalog, i valjda zbog toga nam se on nije naročito primio. Još uvek čini mi se ne umemo da razgovaramo i relativno malo problema rešavamo kroz dijalog. Mnogo je lakše transparentno sa problemima puniti naslovne stranice, nego probleme rešavati na konstruktivan način.

O problemima funkcionisanja sindikata, Unije poslodavaca i stvaranja socijalnog dijaloga zaista bi bio potreban poseban okrugli sto. Mi se time bavimo vrlo često, takođe i sa Fridrih Ebertom, ali bojim se da ni tu u narednom periodu ne možemo dati odgovore koji bi zadovoljili sve nas jer na žalost u ovaj segment u tranziciji u Srbiji se još uvek nije ušlo.

Stvarajući pravnu državu donosimo zakone, ali još uvek nemamo mehanizme da ispoštujemo rokove koje u tim zakonima sami donosimo

Takođe, radimo dosta i na bezbednosti na radnom mestu. Doneli smo zakon, ali ova zemlja je u prethodnom periodu donela mnogo zakona. Setićete se da smo se hvalili da je prethodni saziv parlamenta doneo najviše zakona i to je tačno, ali na žalost mnogi zakoni, odnosno prelazne i završne odredbe i rokovi koji se nalaze u njima iz različitih razloga nisu ispoštovani. Takav je slučaj i sa zakonom o bezbednosti i zdravlju na radu, gde smo imali rok do 6. septembra da se izvrši procena rizika radnog mesta. Na žalost, do tog perioda nešto možda više od 1% privrednih subjekata je to uradilo, manje od 10% je u tu procenu rizika ušlo, a zakonski rok je prošao. Po svemu sudeći moraćemo da promenimo rok kroz izmene i dopune zakona i damo dodatne rokove da se te stvari urade. Znači i dalje stvarajući pravnu državu donosimo zakone, ali još uvek nemamo mehanizme da ispoštujemo rokove koje u tim zakonima sami donosimo i to jeste veliki problem.

Teško je za kratko vreme reći sve ono sa čime se svakodnevno suočavamo, tu je i gospodin Vladimir Pešić, a vidim i dosta ljudi iz Ministarstva koji će verovatno svako o svojoj temi posebno pričati. Ono što je novo u ovom Ministarstvu, u ovom mandatu, a razlikuje ga od prethodnog saziva je činjenica da su formirana dva nova sektora: Sektor za populacionu politiku i Sektor za ravnopravnost polova, koji takođe treba da daju odgovore na pitanja koja nam se svakodnevno faktički postavljaju.

Naravno, nadam se da ću u daljem toku rasprave moći da odgovorim ili bar pokušam da odgovorim na pitanja koja vi budete postavljali. Ovo su ukratko bile samo konstatacije o stvarima sa kojima se mi dnevno suočavamo, koje vi sigurno takođe dobro poznajete i sa problemima koje u narednom periodu svi zajedno treba da rešavamo. Hvala vam.

Vladimir Pešić: Osigurati standard življenja i socijalnu sigurnost osoba sa invaliditetom

Zahvaljujem se na pozivu. Trudiću se da se zadržim u vremenskom okviru koji je predviđen.

Ja bih u ovoj debati pokušao da odgovorim na par pitanja koja se ovde nameću. Pre svega ću govoriti, s obzirom da dolazim iz Ministarstva rada i socijalne politike, o tome na koji način država pokušava da zaštiti ugrožene društvene grupe, u ovom slučaju osobe sa invaliditetom s obzirom da vodim taj sektor pa bih se nekako više zadržao na pitanjima koja se tiču ove populacije.

Dakle ono što mi želimo, to je da se nastavi ono što je standard u EU, a postaje i kod nas, a to je da se pitanja osoba sa invaliditetom više ne posmatraju samo kroz domen socijalne politike i davanje nekih socijalnih prava već kroz pitanje i standarde ljudskih prava.

Ono što mi želimo, to je da se nastavi ono što je standard u EU, a postaje i kod nas, a to je da se pitanja osoba sa invaliditetom više ne posmatraju samo kroz domen socijalne politike i davanje nekih socijalnih prava već kroz pitanje i standarde ljudskih prava.

Što se tiče međunarodnih dokumenata Republika Srbija poštuje ratifikovane dokumente i potpisala je određene dokumente koji se tiču uopšte pitanja ugroženih društvenih grupa, a posebno osoba sa invaliditetom. Pre svega su tu standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti iz 1993. godine, koja doduše nisu obavezujuća, ali predstavljaju jednu moralnu i političku obavezu i prosto su ušle kao deo običajnog prava u sve zemlje potpisnice. Osim Evropske povelje o ljudskim pravima, Revidiranoj evropskoj povelji i akcionom planu Saveta Evrope koji je za nas veoma značajan dokument i na osnovu tog akcionog plana, u skladu sa njim, smo mi pripremali akcioni plan za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u Srbiji, važan dokument je Strategija Evropske unije za osobe sa invaliditetom. To je strategija koja se pre svega tiče svih zemalja članica EU. Na osnovu te strategije smo i mi počeli da pripremamo i krajem prošle godine Vlada Republike Srbije usvojila je Strategiju za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom kao najznačajniji dokument ikada donet u Srbiji, a tiče se položaja i prava ove populacije.

Krajem prošle godine Vlada Republike Srbije usvojila je Strategiju za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom kao najznačajniji dokument ikada donet u Srbiji, a tiče se položaja i prava ove populacije.

Ono što je takođe značajno, a što je u prethodnom periodu urađeno, je donošenje novog

Ustava. Sada u novom Ustavu jasno stoji sprečavanje diskriminacije po fizičkom i intelektualnom invaliditetu što u prethodnom ustavu nije stajalo već je stajalo kao opšta svojstva pa se računalo da u ta opšta svojstva spada i invaliditet.

Takođe, doneli smo Zakon o zabrani sprečavanja diskriminacije osoba sa invaliditetom, što je jedan jako značajan zakon. Urađen je u skladu sa evropskim standardima koji se tiču antidiskriminacionih zakona i u skladu sa direktivom EU koja je na ovu temu doneta još 2000. godine. Već je poznato da zakon podrazumeva definiciju kako invalidnosti tako i oblika diskriminacije, mere koje se sprovode, načine podnošenja tužbi i kaznene odredbe koje se tiču fizičkih i pravnih lica.

Ono što nas kao državu čeka to je potpisivanje Konvencije prava osoba sa invaliditetom kao najznačajnijeg međunarodnog akta. U pisanju ovog dokumenta, a tiče se i pitanja na koji način civilni sektor u tome učestvuje, aktivno je učestvovao naš ekspert iz civilnog sektora, član NVO koja se bavi unapređivanjem položaja osoba sa invaliditetom. Očekujemo da ćemo mi kao zemlja Srbija tu konvenciju da potpišemo na ovom jesenjem zasedanju.

Što se tiče onoga o čemu je Snežana Lakićević-Stojačić govorila, tranzicije, tačno je da je tranzicija jedan socijalno i ekonomski prilično bolan period u državi Srbiji, a bilo je tako i u ostalim zemljama koje su prošle ovaj tranzicioni period. Ono što je važno je da mnogo problema ima, a novca nedovoljno, pa je zato veoma važno usaglasiti šta su nam prioriteti u svakoj oblasti da bismo mogli na taj način da delamo.

Ono što je urađeno kada su u pitanju osobe sa invaliditetom to je ta strategija koju smo mi usvojili krajem prošle godine, čija se implementacija sada nastavlja i akcioni planovi bi trebalo da budu spremni i završeni za potpisivanje do decembra. Ono što je važno u strategiji to je pre svega uključivanje osoba sa invaliditetom u sve relevantne politike ili ono što se naziva *mejnstriming*. Ne želimo da pitanje osoba sa invaliditetom bude neko odvojeno pitanje, kao *lex specialis*, već da pitanja osoba sa invaliditetom moraju naći mesta u svim razvojnim politikama i svim zakonima gde je to potrebno i neophodno na poseban način definisati.

Ono što je važno u strategiji to je pre svega uključivanje osoba sa invaliditetom u sve relevantne politike ili ono što se naziva mejnstriming. Ne želimo da pitanje osoba sa invaliditetom bude neko odvojeno pitanje, kao lex specialis, već da pitanja osoba sa invaliditetom moraju naći mesta u svim razvojnim politikama i svim zakonima gde je to potrebno i neophodno na poseban način definisati.

Pored toga tu su usluge bazirane na potrebama, to su trendovi koje ćemo mi nastaviti da poštujemo u svim oblastima, socijalnoj politici, zdravstvu, obrazovanju, itd. Kada govorimo o tome treba reći nešto o razvijanju politika koje podstiču samostalnost. Ima tu nekoliko veoma važnih, pre svega zapošljavanje kada su osobe sa invaliditetom u pitanju. Zapošljavanje ovih osoba je na jako niskom nivou, a znamo da je to jako važno za njihovo uključivanje u socijalni i ekonomski život.

Ono što se već jako dugo priprema i verujem da će se do kraja ove godine pojaviti u skupštinskoj proceduri, to je zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom koji će verujemo uspeti da ovo pitanje bliže definiše i da pomogne lakšem zapošljavanju osoba sa invaliditetom ne bismo li taj procenat koji je sada jako nizak podigli na neki zadovoljavajući nivo. Ono što prati zapošljavanje to je obrazovanje, ovde ćemo o njemu govoriti pre svega u smislu zapošljavanja. To je obrazovanje koje traje celoga života i podrazumeva stvaranje novih profila što je neophodno i veće mobilnosti kada su osobe sa invaliditetom u pitanju. Takođe i pravna zaštita, to je predviđeno i ovim zakonom zaštite od diskriminacije osoba sa invaliditetom, a i Ustav na drugačiji način sada definiše pitanje invalidnosti.

I ono što je takođe važno, to je osigurati standard življenja i socijalnu sigurnost osoba sa invaliditetom. Tu pre svega mislim na podizanje nivoa socijalnog stanovanja, samostalnog ili uz podršku, uključivanje osoba sa invaliditetom u programe koji su u vezi sa strategijom za smanjivanje siromaštva, obezbeđivanje pomagala, obezbeđivanje nivoa troškova invalidnosti, da pokušamo da postignemo kao država da te troškove smanjimo i pomognemo osobama sa invaliditetom u svakodnevnom životu.

Mi kao Ministarstvo rada i socijalne politike imamo saradnju i aktivno podržavamo više od pet stotina organizacija u celoj Srbiji sa značajnim finansijskim sredstvima. Na taj način pokušavamo da pomognemo da te organizacije uopšte podignu značaj civilnog sektora, naročito kada su u pitanju borba protiv siromaštva i zaštita ugroženih društvenih grupa.

Ono što sam još hteo da napomenem, to je civilni sektor. Mi kao Ministarstvo rada i socijalne politike imamo saradnju i aktivno podržavamo više od pet stotina organizacija u celoj Srbiji sa značajnim finansijskim sredstvima. Na taj način pokušavamo da pomognemo da te organizacije uopšte podignu značaj civilnog sektora, naročito kada su u pitanju borba protiv siromaštva i zaštita ugroženih društvenih grupa, razvoj nekih inovativnih servisa koje mi kao država nameravamo da uključimo u sistem ako se pokažu kao dobre.

Pored toga, svake godine Ministarstvo raspisuje i konkurs za projekte na koji se mogu prijaviti sve sociohumanitarne organizacije, pre svega one koje se bave pitanjima ugroženih društvenih grupa i naravno pitanjima položaja osoba sa invaliditetom. Pored toga radimo na osnaživanju svih ovih organizacija kroz razne vrste obuka, pripreme. Za sada toliko, trudio sam se da budem što kraći. Hvala.

Danilo Šuković: Država ima tri vrste obaveza - ona mora da poštuje, štiti i ispunjava socijalna i ekonomska prava

Dobar dan. Ja se zahvaljujem na pozivu i prilici da govorim o ovom važnom pitanju.

Mislim da je ovo jedna izuzetno važna tema iz dva razloga. Jedna globalna ocena govori, s tim će se nadam se složiti i moji prethodnici, da ako kažemo da su socijalna prava ugrožena i ekonomska prava ugrožena u Srbiji, da je ta ocena prihvatljiva. Međutim, treba istaći da Srbija, kada su ekonomska i socijalna prava u vrlo specifičnoj situaciji i to ako znamo da smo mi već decenijama bili u jednom sistematskom ugrožavanju građanskih i političkih prava, da je glavna pažnja nakon demokratskih promena bila usredsređena na zaštitu ovih prava dok su ekonomska i socijalna prava ostala u drugom planu.

Kao rezultat toga mi imamo danas ovo što smo čuli, nemoćne sindikate, sivo tržište rada, zatim neaktivne profesionalne organizacije koje bi trebalo da se uključe, i onda nemamo dovoljan pritisak na državu da prava na ovom planu ispuni. Mislim da je to ključni problem o kojem bi mi trebalo danas ovde da govorimo.

Glavna pažnja nakon demokratskih promena bila je usredsređena na zaštitu građanskih i političkih prava, dok su ekonomska i socijalna prava ostala u drugom planu.

Činjenica je da ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava u velikoj meri zavisi od ekonomskog razvoja. Znači, ako je društvo bogatije ono će lakše da reši taj problem, ako nije, naravno da neće. Kod nas je akcenat na razvoju i on doprinosi da ova socijalna prava ostaju u drugom planu jer teza je - da imamo brži razvoj pa će se ekonomska i socijalna prava ostvariti sama po sebi. Međutim, tu nas demantuje stvarnost i zbog toga dolazimo u situaciju da su ova prava sve više narušena i dolazimo u situaciju da Evropski pakt o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima ne ispunjavamo i to u velikoj meri.

Kod nas je akcenat na razvoju i on doprinosi da ova socijalna prava ostaju u drugom planu jer teza je - da imamo brži razvoj pa će se ekonomska i socijalna prava ostvariti sama po sebi. Međutim, tu nas demantuje stvarnost

Tu država ima tri vrste obaveza kada su ova prava u pitanju: ona mora da ih poštuje, štiti i ispunjava. To su ta tri stepena kada je ovaj pakt u pitanju i tu su neke tri vrste onih ključnih prava: pravo na ishranu, stanovanje i poslovno obrazovanje. Puno se pojavljuje problema u ispunjavanju ovih prava. Prvi je problem koji sam na neki način već naznačio, to je kod same koncepcije ekonomskog razvoja i kod uslova globalizacije i neoliberalnog pristupa razvoju. Tu

onda, ekonomisti to dobro znaju, tu je večita dilema u kojoj meri i da li vršiti preraspodelu, da se ne bi osujetili uslovi za ekonomski razvoj. Taj problem je još zaoštreniji u tranziciji u kojoj se mi sada nalazimo i zbog toga su ova prava u velikoj meri ugrožena.

Problem je složen i zbog čisto metodološkog razloga. Recimo, mnoga od ovih prava je teško i definisati. Evo, govorilo se o pravu na rad, pravo na rad je univerzalno, o čemu ću kasnije govoriti, ali to je jedan primer kako je ta prava teško definisati. Šta znači pravo na rad? Da li je to pravo da čovek traži posao, da li to znači da čovek kad je nezaposlen ima pravo na naknadu, da li je to pravo da bude zaposlen ili je to čak pravo da bude zaposlen samo na onaj posao koji odgovara njegovoj kvalifikaciji? Dakle tu imamo neka četiri nivoa, tako da nam to sve govori da je primena ovih prava sama po sebi vrlo kompleksna. S jedne strane kompleksna jer smo u tranziciji, što smo nerazvijeni i što smo ih zapostavili iz političkih razloga, drugo što nam razvoj slabo ide, treće što smo više fokusirani na razvoj i što su nam institucije, kao što su sindikati i neke druge, nerazvijene i teško se kao takve bore za ova prava.

Ja bih se sada osvrnuo na tri čisto ekonomska prava koja su po meni jako bitna. To je ovo prvo što smo rekli, pravo na rad, ono je jako složeno i kod nas je teško govoriti o ostvarenju prava na rad kada imate ovoliku cifru nezaposlenih. Znači u vreme kada imate toliki broj nezaposlenih jako je teško ostvariti pravo na rad, ali država mora da preduzme neke mere bez obzira na tu situaciju, ona mora da investira u zapošljavanje, da stimuliše preduzetnike da zapošljavaju radnike a ne da im propisuje da primaju pripravnika kao što je bilo u ranijem periodu, nego da ih ekonomskim merama stimuliše, raznim subvencijama, manjim porezima, da oni sami budu više zainteresovani da zapošljavaju, a ne da otpuštaju radnike. Zatim, dalje, da investira u prekvalifikaciju radnika jer mi znamo da je u Srbiji veliki problem i ova ovolika cifra nezaposlenosti je rezultat toga što mi imamo nepodudarnost ponude i tražnje. Veliki broj ljudi je nezaposleno zbog toga što nema kvalifikaciju koju traži moderno tržište rada, a sa druge strane vi opet imate neku tražnju za nekim profilima kojih nema. Znači tu bi država trebalo da se angažuje i da doprinese da se ovo pravo na rad više ostvari.

Linija siromaštva, i u svetu je tako, nije zamišljena da bismo mi znali koliko ima siromašnih, nego je smisao da svi oni koji su ispod linije siromaštva budu na neki način subvencionisani, da steknu prihod do linije siromaštva. To se u Srbiji ne ostvaruje.

Drugo pravo, i ekonomsko i socijalno u ovom slučaju, to je borba protiv siromaštva. Mi svi znamo da je taj problem u Srbiji jako prisutan. Srbija je 2002. godine donela Strategiju za borbu protiv siromaštva sa ciljem da 2010. godine siromaštvo svede na polovinu. Lično mislim da je ta strategija jako nisko postavila liniju siromaštva, pa se ispostavilo kao što ste rekli da u Srbiji siromašnih ima toliko, a ja mislim da ih ima i više. Ali problem je sledeći: ta linija, i u svetu je tako, nije zamišljena da bismo mi znali koliko ima siromašnih, nego je smisao da svi oni koji su ispod linije siromaštva budu na neki način subvencionisani, da steknu prihod do linije siromaštva. To se u Srbiji ne ostvaruje. Ja koliko znam socijalnu pomoć prima negde do 100.000 ljudi, a sami znamo da siromašnih ima oko 800.000, pa i više. Prema tome, to je jedan veliki problem gde bi Srbija morala nešto da uradi.

Još jedno pravo hoću da istaknem i vrlo je interesantno, a to je pravo na ishranu. Možda ćete se začuditi otkud to. Začuđujuća je činjenica da je ostvarivanje prava na ishranu utvrđeno još 1948. godine u Ujedinjenim nacijama, ali je ono tek pre deset godina u svetu dobilo na značaju. I očitó smo došli do toga da se demantuje naša sklonost da verujemo da je po prirodi čovek dobar i da će posle gigantskog napredovanja čovečanstva jednoga dana svima biti obezbeđeno blagostanje. To su ti problemi sa globalizacijom koji i u razvijenim zemljama povećavaju siromaštvo.

Činjenica je da je ostvarivanje prava na ishranu utvrđeno još 1948. godine u Ujedinjenim nacijama, ali je ono tek pre deset godina u svetu dobilo na značaju. I očitó smo došli do toga da se demantuje naša sklonost da verujemo da je po prirodi čovek dobar i da će posle gigantskog napredovanja čovečanstva jednoga dana svima biti obezbeđeno blagostanje.

Dakle, šta je pravo na ishranu? Tek je 1999. godine dato tumačenje ovog pojma koje kaže da je to pristup u svakom trenutku adekvatnoj hrani. Znači to nije preživljavanje, nego pristup adekvatnoj hrani. Pod pravom na ishranu podrazumeva se pravo svakog ljudskog bića da se hrani redovno i ispravno i na kulturno prihvatljiv način da bi to biće bilo u stanju da vodi jedan zdrav, aktivan život. Radi se o pravu svakog pojedinca da sam sebe na jedan dostojanstven način ishrani, a ne da bude hranjen, a u slučaju da ne može sam sebe da ishrani da primanje pomoći njemu bude dostojanstveno. Znači u tome je poenta. Ovo je pitanje za koje bi kod nas morala da se razradi jedna politika i mere za konkretizaciju ovog prava. Hvala.

Nataša Vučković: Želimo da podstaknemo širu društvenu kampanju i akciju za promociju ekonomskih i socijalnih prava

Hvala gospodine Šukoviću. Ovim smo završili uvodni deo u kome je naša želja bila da otvorimo neka glavna pitanja o kojima danas treba da razgovaramo.

Želeli smo da ovom debatom podstaknemo širu društvenu kampanju i akciju za promociju ekonomskih i socijalnih prava. U ovim našim uvodnim izlaganjima zapravo se iskristalisalo nekoliko ključnih pitanja. Naravno, jedno od njih je da li je to što država radi u svim njenim segmentima, ne samo kroz Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, dovoljno na promociji, ali i na monitoringu stepena ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava i monitoringu svih ostalih aktera koji treba da realizuju ta prava.

Otvoreno je i pitanje šta je sadržaj tih prava, o tome je govorio gospodin Šuković, i da li je pitanje razvoja zapravo suprotstavljeno ostvarivanju ekonomskih i socijalnih prava.

Takođe, pomenuta je jedna važna tema, vidim da će se ovde neki od učesnika sigurno javiti da o tome govore, a to je na koji način ćemo povezati strategije i reforme obrazovnog sistema sa potrebama razvoja i tržišta rada, kao i šta je to, to je stalna debata kod nas, linija siromaštva.

Danas su sa nama prisutni i mnogi predstavnici nevladinih organizacija, ali i predstavnici nekoliko kompanija i banaka, tu su razne asocijacije - i Unija potrošača Srbije, Unija poslodavaca, predstavnici sindikata. Naravno govorimo o ekonomskim i socijalnim pravima, a ja bih sada ako mi ne zamerite prvo dala reč Svetlani Vukomanović iz Centra za demokratiju koji je pokrenuo jednu kampanju o promociji ekonomskih i socijalnih prava vezanih upravo za oblast rada.

Svetlana Vukomanović: Uživanje ekonomskih i socijalnih prava je glavni indikator kvaliteta života građana

Centar za demokratiju je krenuo u realizaciju kampanje pod nazivom "Snaga društvene odgovornosti, država, biznis, građani za ekonomska i socijalna prava." Ova kampanja se realizuje u deset gradova širom Srbije, trajaće 18 meseci, a finansijski je pomažu EU i Institut za održive zajednice.

Odakle Centru za demokratiju ova tema za ekonomska i socijalna prava? Postoje tri glavna razloga. Prvi razlog je taj što su ekonomska i socijalna prava, odnosno unapređenje i ostvarivanje ovih prava, deo naše zvanične nove misije. Kažem "nove misije", iz 2005. godine, koja je nastala kao rezultat procesa izrade strateškog plana naše organizacije za naredne tri godine.

Mi smo se na ovaj proces odlučili jer smo želeli u novim okolnostima, dakle drugačijim u odnosu na one kada smo se osnivali a to je bilo daleke 1994. godine, prosto da vidimo i preispitamo kuda i kako ćemo dalje i kako da odgovorimo nekim novim potrebama u okruženju.

Dakle, tada smo već prepoznali da je unapređenje ostvarivanja ovih prava nešto što je važno i čime treba da se bavimo. Ta prava su u našoj misiji bukvalno nekako došla umesto ljudskih prava, odnosno zamenila ljudska prava, pre svega građanska i politička prava, jer smo smatrali da smo se za njih valjda izborili ili bar u najvećoj mogućoj meri izborili.

Prema podacima Ministarstva rada i socijalne politike iz prošle godine, 54 radnika je izgubilo život, a njih 1.026 je zadobilo teške telesne povrede. Broj onih sa lakšim telesnim povredama se i ne zna ili bar niko ne vodi evidenciju o tome. Na osnovu ovih podataka jedan od vojvođanskih sindikata je izračunao da svakih sedam dana u Srbiji jedan radnik izgubi život, a čak svakih

sedam minuta se neko povredi. Ovi podaci su bili alarmantni da privuku našu pažnju i to je presudilo da se ovom temom da se bavimo.

Drugi razlog našeg interesovanja za ova prava su silni napisi u novinama i informacije u drugim medijima o tome kako radnici ginu na gradilištima, kako zadobijaju teške telesne povrede i slično. Prema podacima Ministarstva rada i socijalne politike iz prošle godine, 54 radnika je izgubilo život, a njih 1.026 je zadobilo teške telesne povrede. Broj onih sa lakšim telesnim povredama se i ne zna ili bar niko ne vodi evidenciju o tome. Na osnovu ovih podataka jedan od vojvođanskih sindikata je izračunao da svakih sedam dana u Srbiji jedan radnik izgubi život, a čak svakih sedam minuta se neko povredi. Znači ovi podaci su bili alarmantni da privuku našu pažnju i prosto to je presudilo da počnemo ovom temom da se bavimo.

Takođe, mi smo prošle godine realizovali jedan projekat obuke za 180 nezaposlenih žena iz Beograda od 35 do 50 godina i u razgovoru sa tim ženama smo shvatili kolike su razmere kršenja ovih prava. Ono što smo mi od njih čuli su brojni primeri diskriminacije prilikom zapošljavanja i napredovanja, gubitak posla samo zato što su žene. Čuli smo za primere neisplaćivanja zarada, samodoprinosu, uskraćivanja prava korišćenja godišnjeg odmora i mnoge druge stvari.

Sa našim kolegama iz civilnog sektora shvatili smo koliko se o ovim pravima malo zna. Stoga se ona pogrešno pripisuju ostacima komunističke ideologije što apsolutno ne stoji.

I treći razlog našeg interesovanja za ovu temu je taj što smo sa našim kolegama iz civilnog sektora shvatili koliko se o ovim pravima malo zna. Stoga se ona pogrešno pripisuju ostacima komunističke ideologije što apsolutno ne stoji. Drugo, ne shvata se da je uživanje ovih prava jedan od glavnih indikatora kvaliteta življenja građana. Šta to znači? Znači da taj kvalitet zavisi od toga da li neko ima posao, da li je taj posao uopšte plaćen, ako je plaćen da li je adekvatno plaćen, da li ima pravo da koristi godišnji odmor, da li ima pravo na štrajk i slično.

I najzad, ne shvata se dovoljno koliko je poštovanje ekonomskih i socijalnih prava isto tako jedno glavno obeležje društveno odgovornog delanja i to u svim sferama.

Dakle, iz ovih razloga mi smo se odlučili da krenemo u kampanju čiji je prevashodni cilj promocija ekonomskih i socijalnih prava, ali i ukazivanje, odnosno jačanje svesti o značaju njihovog poštovanja i zaštite.

Mi smo se u našoj kampanji fokusirali pre svega na prava zapošljavanja, rada i radnih odnosa i to pre svega prava na jednakost, zabranu diskriminacije i pravo zaštite na radu.

Samo da se nadovežem na ono što je rečeno za ovaj akt, rok je bio 6. septembar, 10% poslodavaca u Srbiji je pokrenulo taj akt, ja sam se negde zapitala kada sam pročitala izjavu gospođe Vere Božić-Trefalt, direktorke Uprave za bezbednost i zdravlje na radu, kako je moguće da poslodavci mogu sami na svoju ruku i to u tolikom broju da ne ispoštuju rok nadležnog ministarstva, da li je taj rok nerealan ili... I onda sam pomislila kako nama u civilnom sektoru prosto nikada ne bi palo na pamet da ne ispoštujemo rok donatora za podnošenje recimo

finalnog izveštaja, to se jednostavno ne dovodi u pitanje. E sad, da li je to zato što mi imamo višu svest o poštovanju rokova ili su tu prosto kazne adekvatnije?

Nataša Vučković: Hvala, Svetlana. U organizaciji ovih naših debata posle uvodničara svi možete učestvovati u raspravi koja je slobodna. Izvolite.

Miladin Kovačević: Srbija je po inerciji visoko socijalno društvo

Hvala vam na ovoj prilici da nešto kažem. Ja bih se ovde nadovezao na ovo prethodno izlaganje dr Šukovića. Nekako mi se čini da su tu pokrenuta najopštija pitanja.

Dakle, dva puta je akcentirano pitanje razvoja, ostvarenje socijalnih i ekonomskih prava. Naravno, to pitanje ima u pozadini da kažem doktrinarne akcente pa bi se to onda lako povezivalo sa neoliberalnim konceptom ili sa socijalnom državom, itd, ali ja ne bih o tome da govorim.

Ja bih u par rečenica da naslikam situaciju kakva je kod nas. Ako je reč o situaciji kod nas, onda moramo pre svega konstatovati da je naša država visoko socijalna država. Ovim ne želim da kažem da je time rečeno kako se socijalna i ekonomska prava u svim ovim aspektima o kojima je bilo reči u ovim poveljama EU ili pak u dokumentima pomenutim od strane govornika ostvaruju.

Nesporna je i prosta činjenica da je javna potrošnja negde na recimo 43% ili 44% bruto domaćeg proizvoda. Sa onim što država još na neke druge načine preraspodeljuje i usmerava da kažemo ka socijalnim aspektima i u socijalnoj sferi, na indirektan način smatra se da država preraspodeljuje najmanje oko 60% bruto domaćeg proizvoda.

Zašto kažem da je naša država visoko socijalna država? I po inerciji je već dugo visoko socijalna država i po toj inerciji je naročito u poslednje vreme visoko socijalna država. Dakle nesporna i prosta činjenica je ta da je, prvo, javna potrošnja negde na nivou, ono što je direktno mereno, ono što je direktno rezultat konsolidovanog bilansa javne potrošnje, negde na recimo 43% ili 44% bruto domaćeg proizvoda. Sa onim što država još na neke druge načine preraspodeljuje i usmerava da kažemo ka socijalnim aspektima i u socijalnoj sferi, na indirektan način tu naravno možemo ubrajati i ono što se dešava na lokalnom nivou, smatra se da država preraspodeljuje najmanje oko 60% bruto domaćeg proizvoda.

Ali nezavisno od toga, važniji aspekt od toga su kretanja, trendovi, ono što se odigrava, kako da

kažemo, u ravni, u realnom životu i u ravni socijalnog i ekonomskog prosperiteta i naravno raspodele.

Moram naglasiti isto tako jednu notornu činjenicu da je u poslednjih 4-5 godina rast, dinamika te lične potrošnje koji predstavlja jedan agregat onog dela bruto dodate vrednosti, odnosno bolje rečeno ukupnih sredstava za raspodelu, to je onaj agregat koji pripada stanovništvu. On znatno brže ide od bruto domaćeg proizvoda, neke godine dva, neke godine tri procentna poena iznad bruto domaćeg proizvoda. Recimo, ako gledamo kako će to izgledati ove godine - verovatno ćemo imati rast bruto domaćeg proizvoda na 7%, ali rast potrošnje na negde preko 9%.

Ako sada pogledamo kako to izgleda na konkretnom terenu recimo plata i penzija, a i ostalih ličnih primanja, onda ćemo videti da su prosečna lična primanja ili prosečne plate realno narasle za godinu dana preko 23%, u situaciji kada imamo rast bruto domaćeg prihoda 6-7%. Naravno da je to snažno pokrenuto i stimulisano iz javnog sektora, bilo da je reč o budžetskom sektoru bilo da je reč o javnim preduzećima. Naravno da u toj situaciji investicije zaostaju za dinamikom bruto domaćeg proizvoda i to se već dešava godinama, i naravno da ta vrsta divergencije između, s jedne strane kretanja potrošnje, sa druge strane kretanja investicija, a u sredini je kretanje bruto domaćeg proizvoda, ne predstavlja baš najbolju osnovu za razvoj u perspektivi. Dakle, za one stope rasta bruto domaćeg proizvoda koje su recimo projektovane i u strategiji razvoja koji je Vlada donela pre mislim godinu dana.

Dakle ta situacija u kojoj su investicije po dinamici ispod, bruto domaći proizvod između, a potrošnja iznad, i sve brže napreduje potrošnja a investicije zaostaju - ne predstavlja nikako dobar osnov za dalji razvoj pa samim tim ni za ono što zovemo održivi razvoj i naravno, u tom okviru, i bolje zadovoljavanje socijalnih i ekonomskih prava.

Situacija u kojoj su investicije po dinamici ispod, bruto domaći proizvod između, a potrošnja iznad, i sve brže napreduje potrošnja a investicije zaostaju - ne predstavlja nikako dobar osnov za dalji razvoj pa samim tim ni za ono što zovemo održivi razvoj i naravno bolje zadovoljavanje socijalnih i ekonomskih prava.

Ta potrošnja koja je da tako kažem vrlo ekspanzivna, ona se očituje u mnogim drugim elementima koji mogu biti pretnja čak i stabilnosti u ovoj tzv. makroekonomskoj stabilnosti, cenama, itd, pomalo se već naslućuje ove godine. I vlada je formirala jednu grupu koja treba da na neki način iznedri mere koje bi se suprotstavile i toj ekspanzivnoj potrošnji i ekspanzivnoj tražnji i naročito onda na planu spoljnotrgovinskog deficita koji je manifestacija te sile i koji je jedna, da tako kažem, ugrožavajuća kategorija sa aspekta održanja stabilnosti.

Kad bolje pogledamo, to je u stvari jedan ekstremni rast uvoza, dinamika rasta uvoza koja se još uvek ne smiruje. Naravno, imamo u poslednjih godinu dana i sasvim stabilnu i dobru dinamiku izvoza zahvaljujući oživljavanju industrije, naročito zbog privatizacije u 2002, 2003, 2004. godini i sada jednog broja grana i oblasti koje intenzivno izvoze. Bez obzira što će se tragati za merama posle izvoza, ali uvoz, potrošnja, tražnja, lična potražnja ugrožavaju najpre stabilnost, mogu da

ugroze stabilnost, a svakako ne predstavljaju dobar osnov za budući održivi razvoj niti za ispunjavanje boljih socijalnih i ekonomskih prava ljudi. Dakle to je neka situacija koja je prilično urgentna, i na planu tih makroekonomskih politika, svedoci smo i preko javnosti, preduzimaju se određene mere kako bi se u stvari te kategorije dovele u jedan kolosek koji će očuvati stabilnost i obezbediti budući razvoj.

Sada, kada se na drugoj strani gleda ovo što je Šuković pomenuo oko siromaštva i oko zapošljavanja i prava na rad, ja nipošto ne želim kazati da mi imamo jednu ružičastu sliku, tu molim da me ne razumete pogrešno, a sada sam neki apologeta svega postojećeg, kako smo nekada profesor Mićunović i ja govorili. Ali postoje vrlo neprecizne slike o tome kakvo je zapravo stanje, kakav je socijalni milje kod nas, kakva je slika siromaštva i kako stoji to sa zapošljavanjem i nezaposlenošću.

Nadam se da smo mi sada u izlazećem delu krivine koju nazivamo tranzicija.

S jedne strane, nadam se da smo mi sada u izlazećem delu krivine koju nazivamo tranzicija. Dobro, možda i nismo, ima onih koji sumnjaju, ali eto ja se nadam da smo bar na onoj trećoj trećini puta. Nisu još privatizovana sva društvena preduzeća, nisu neke temeljne reforme obavljene, to je činjenica, ali mnogo šta jeste urađeno. I ako gledamo ovaj luk vremenski od 2001. godine do sada, i onda ćemo videti prema statistici da je ukupna zaposlenost, dva izvora tu imamo, pala ili za nekih desetak posto ili za petnaestak posto. Desetak posto, da kažemo, prema tekućim izvorima, ukupna zaposlenost pala je za desetak posto, indeks je 90 u odnosu na 2001, kraj 2006. dakle desetak posto prema tekućim izvorima na osnovu kojih se prate zapošljavanje i plate, a petnaestak posto prema tzv. anketi o radnoj snazi. Tu postoji neka razlika u konceptima definisanja zaposlenosti.

U svakom slučaju, kada gledamo taj pad zaposlenosti, gro tog pada zaposlenosti je zapravo u sektoru društvene i javne svojine, najviše u sektoru društvene, u sektoru društvene je pao na 40% neke svoje zaposlenosti, ali je kompenzacija došla u nekoliko sektora privatnih preduzeća i ustanova, pravnih lica. Najveća kompenzacija je došla iz sektora samostalnih delatnosti, to su znate radnje, advokati, profesionalci, tu je najmanje 300.000 ljudi našlo zaposlenje od 2001. godine do sada, a u privatnim preduzećima, tu je naravno i onaj efekat privatizacije i da to nisu novozaposleni, ali računam otprilike da novozaposlenih je jedno 150.000 u privatnim preduzećima.

Na drugoj strani, ukupna nezaposlenost prema anketi o radnoj snazi nije fakat 800.000 ili 850.000, ona je 750.000 da kažemo u 2006. To je nekih 20% stopa nezaposlenosti, ona je fakat porasla od 2001. do sada, ali ne tako strašno s obzirom da smo u toj tranziciji, dakle sa nekih 15 na 20% je narasla i da ponovim, zaposlenost se spustila za nekih 15%-20%.

Mi smo u najmanju ruku po inerciji jedno socijalno društvo. Tu postoji jedna vrsta socijalnog, implicitnog socijalnog konsenzusa koji je utemeljen još u onome starom društvu, kako smo ga zvali socijalističkom. I ta inercija nama ne dozvoljava, da se kroz prašumu tranzicije odigra jedna brza i radikalna promena strukture zaposlenosti i socijalnih prava.

To sve zajedno govori opet u prilog onoj prvoj tezi da smi mi u najmanju ruku po inerciji jedno socijalno društvo. Tu postoji jedna vrsta socijalnog, implicitnog socijalnog konsenzusa koji je utemeljen da kažem još u onome starom društvu, kako smo ga zvali socijalističko. I ta inercija nama ne dozvoljava, da tako kažemo, da se kroz prašumu tranzicije odigra jedna brza i radikalna promena te strukture zaposlenosti i socijalnih prava. To onda jeste jedan kamen oko vrata za sam razvoj i za samu reformu javnog sektora i preostalog sektora društvene svojine. Taj kamen oko vrata, u stvari, pravi kočnicu, drži jednu brenzu i to je razlog između ostalog zašto reforme ne napreduju brzinom koja se očekivala tamo negde 2000. i 2001.

To naravno sve može da se sagleda i u svetlu onoga što se odigravalo u zemljama uspešne tranzicije, gde su ti procesi bili rapidniji i radikalniji, mada ima i primera gde je to bilo sporije, pa smo se sudarali sa ponovnim pokušajima. Ovde ću završiti i uključicu se kasnije ponovo ako bude prilike. Hvala.

Srećko Mihailović: Nekima je sve bolje, ali je zato drugima sve gore

Možda mi i jesmo socijalno društvo, kao što tvrdi Kovačević, ali samo na nivou obećanja i praznih prava i suludog državnog trošenja tog novca namenjenog socijali.

Naravno, nisam mislio o tome da govorim, to je svima jasno, nego o jednom zanimljivom momentu koji se javio ove godine. Naime do sada su ekonomisti i statističari bili u raskoraku sa sociolozima i psiholozima u tumačenju podataka o društvenom i ličnom standardu. Naime ekonomisti su tvrdili da standard raste, da potrošnja raste, a mi u istraživanjima nismo mogli to da potvrdimo, naprotiv, dobijali smo podatke koji su govorili o tome da ljudi loše i sve lošije žive.

Ove godine se desilo nešto čudno, čudno u odnosu na taj raniji raskorak. Naime, mi smo naišli na potvrdu ekonomskih i statističkih podataka o standardu. Na jedno obično pitanje "kako živite Vi i Vaša porodica", mi smo ove godine dobili odgovore koji govore o boljem životu i to u prilično većoj meri nego prethodnih godina, pa i prošle godine, pa čak i u odnosu na istraživanja koja su rađena proletos.

Mi smo socijalno društvo samo na nivou obećanja i suludog trošenja državnog novca namenjenog socijali

Navešću dva, tri podatka da bi bilo jasnije. Godine 2005. i 2006. na pitanje o tome kako živite, 2/5 ispitanika je odgovorilo "nepodnošljivo" i "teško podnošljivo". U istraživanju u junu ove godine taj postotak se sveo na 29%, a u istraživanju od pre mesec dana na 22%. Očigledno je da se nešto menja i u percepciji standarda i ove potrošnje o kojima govore ekonomisti.

Na jedno obično pitanje "kako živite Vi i Vaša porodica", mi smo ove godine dobili odgovore koji govore o boljem životu i to u prilično većoj meri nego prethodnih godina, pa i prošle godine, pa čak i u odnosu na istraživanja koja su rađena proletos.

Međutim, treba reći i sledeće. Ekonomisti, a njima se često pridružuju i drugi iz drugih oblasti, barataju sa prosecima i dokle god smo na nivou proseka, ova slika o kojoj sam ja govorio i o kojoj je govorio Kovačević, stoji. Međutim čim malo zakopate u društvenu strukturu i dođete do nekih pokazatelja socijalne strukture, do nekih indikatora klasnog položaja pojedinaca, onda se stvari bitno menjaju i vi onda vidite da jeste nekima sve bolje, ali je zato drugima sve gore. I čak banalan pokazatelj, školska sprema ispitanika koja u krajnjoj liniji indicira socijalni status, govori o tome da je negde oko tri puta bolji položaj, bez obzira kojim kriterijumima merili, onih sa visokim obrazovanjem u odnosu na one koji imaju samo osnovnu školu ili nemaju ni nju.

Čim malo zakopate u društvenu strukturu i dođete do nekih pokazatelja socijalne strukture, do nekih indikatora klasnog položaja pojedinaca, onda se stvari bitno menjaju i vi onda vidite da jeste nekima sve bolje, ali je zato drugima sve gore.

I da završim sledećim podatkom: pitali smo ljude "koliko je Vašoj porodici potrebno da biste normalno živeli". Da pomenem da se u istraživačkom timu vodila velika rasprava oko tog pitanja jer su kolege mislile da je to suludo pitanje jer će ljudi navoditi neke enormne cifre, neke silne evre. Međutim, pokazalo se da je naš čovek ipak veoma, veoma realan. Konkretno, domaćinstvo u kojem živi naš ispitanik koji ima visoko obrazovanje, zarađuje, prihoduje mesečno 51.113 dinara. Oni iz domaćinstava gde naš ispitanik ima samo osnovnu školu ili nema ni nju prihoduje 17.826 dinara ili tri puta manje. I bilo kako da merimo uvek je to tri puta manje. Ali sada u odnosu na projekciju, ovi sa visokim obrazovanjem mogu da zarade 74% od svojih potreba, oni sa srednjim školama 60%, oni sa radničkim školama 56%, ali oni sa osnovnim školama, polukvalifikovani, nekvalifikovani tek 42%. Toliko.

Nataša Vučković: Šta se dešava sa društvenom solidarnošću?

Evo, imali smo prilike da čujemo tri analitičara, istraživača i u svakoj debati su dobra analiza i dobri podaci važni za omeđivanje debate.

Htela bih samo kao moderator debate da malo usmerim pažnju i na neka druga prava. Naravno da je pravo na rad jedno od ključnih ekonomskih i socijalnih prava, ali da malo uđemo i u one druge segmente - šta se dešava u trenutku kada dobijemo posao? Jedan od mojih saradnika je rekao: Ma, u Srbiji ti je svaki nezaposleni srećan da nađe nekog poslodavca koji će da ga diskriminiše, samo je važno da ima posao. Dakle, šta se dešava posle toga kada nađemo posao, to je takođe jedna od tema kojom bi danas trebalo da se bavimo.

"U Srbiji ti je svaki nezaposleni srećan da nađe nekog poslodavca koji će da ga diskriminiše, samo je važno da ima posao".

Ako smo socijalna država na ovaj ili onaj način, kao što ste rekli, šta se dešava sa društvom, da li je društvo solidarno, dakle šta se dešava sa tim pojmom solidarnosti prema ugroženim grupama i šta tu treba očekivati. Šta možemo očekivati od drugih sektora, mimo javnog. Javni sektor naravno ima svoje poslove, šta se dešava sa korporativnim sektorom u toj oblasti i šta se dešava sa civilnim sektorom.

Miladin Kovačević: Ja se izvinjavam, samo jednu napomenu da kažem, prosto da ne bismo upali eventualno u neku vrstu nesporazuma. Ja se zahvaljujem gospodinu Miroslavu Ružici koji je diskutovao o ovoj tezi o socijalnoj državi i puno nekih dodatnih napomena dao. Ja samo naglašavam jednu stvar: ja sam upotrebio sintagmu "visoko socijalna država", ne "visoko razvijena socijalna država", to je nešto sasvim drugo. Ja sam upotrebio sintagmu "visoko socijalna država" da bih metaforički označio dimenzije javne i socijalne potrošnje.

Naravno, kada pogledamo i okruženje a i dalje, sasvim je drugačija priča oko ovih dimenzija, ali ne bih da polemishem sa ciframa, ja cifre imam što u glavi što u papirima, pa ako bude prilike izneću još razne podatke vezane i za investicije i za potrošnju, siromaštvo, i za nejednakost. Hvala.

Natalija Mićunović: Legislativa mora da se sprovodi do kraja

Ja sam pomoćnica ministra za rad i socijalna pitanja, Sektor za rodnu ravnopravnost. Mislim da mi je Nataša Vučković dala jedan šlagvort time što je podstakla da govorimo o diskriminaciji, o tome šta se dešava na radnom mestu, a i gospodin Kovačević mi je dao šlagvort time što je pričao šta je socijalno, kao i gospodin Ružica.

Prvo bih rekla par napomena. Ono što smo sigurni da nam pripada po apsolutnom pravu, jedna

kategorija koja je kod nas visoko kotirana, to nije isto što i socijalna država, koliko je to možda bila radnička država, pa samoupravljačka država. Tako da mi imamo problem u vrednosnoj strukturi koji se međutim ne presipa u solidarnost direktno upravo zato što je *entitlement* nešto sasvim drugo, da ne kažem suprotno, jer mi smatramo da nama apsolutno pripada da imamo rešene neke probleme i da nam to država duguje jer smo bili u toj fabrici ne znam koliko.

Ako se ja razvedem, a nemam posao, ja imam pravo na alimentaciju, a moj muž ima obavezu da mi je plaća. To je savršeno pravo.

Drugi problem su razlike između savršenih i nesavršenih prava koja se u literaturi primenjene etike definišu ovako: "savršeno pravo je ono sa kojim korespondira nečija obaveza da mi ga obezbedi". Ako se ja razvedem, a nemam posao, ja imam pravo na alimentaciju, a moj muž ima obavezu da mi je plaća. To je savršeno pravo.

Nesavršeno pravo, moje pravo na zdravu životnu sredinu. Ja ga imam, ali kada izađem napolje dobiću astmatičarski napad jer niko mi ga niko ne obezbeđuje, i nije potpuno jasno ko treba da mi ga obezbedi.

Nesavršeno pravo, moje pravo na zdravu životnu sredinu. Ja ga imam, ali kada izađem napolje dobiću astmatičarski napad jer niko mi ga ne obezbeđuje, i nije potpuno jasno ko treba da mi ga obezbedi. To je sada problem sa socijalnim pravima, gde se ona sada zaglavljaju u toj dihotomiji između savršenih i nesavršenih prava.

Mi imamo neka prava, ona su definisana opštim odredbama ljudskih prava. Sama Deklaracija ljudskih prava u stvari određuje nesavršena prava. Postoje napori Ujedinjenih nacija da se to, kao što ste Vi govorili gospodine Šukoviću, promeni pa da se definišu bolje ta prava da bi se pronašle korespondirajuće obaveze i tu se definiše taj prostor.

Mi smo jedina država u okruženju koja nema zakon o rodnoj ravnopravnosti i imamo ogromne probleme da uopšte definišemo taj pojam na način da bi on bio prihvaćen

Sad da se vratim na moju direktnu temu o rodnoj ravnopravnosti i diskriminaciji na radnom mestu. Mi naravno nemamo ni taj zakonski okvir, mi smo jedina država u okruženju koja nema zakon o rodnoj ravnopravnosti i imamo ogromne probleme da uopšte definišemo taj pojam na način da bi on bio prihvaćen, a kamoli da imamo neku legislativu. Mislim da je to jedna od najvažnijih stvari za razvoj, da kroz to možemo da uvidimo i razne druge odnose na radnom mestu, upravo to sa diskriminacijom.

Mi takođe nemamo ni krovni diskriminativni zakon. Jedini zakon koji imamo iz oblasti diskriminacije je zakon o zaštiti osoba sa invaliditetom. Ogromne probleme imamo da ga sprovodimo, vidim da se i dalje zgrade grade sa stepenicama na prilazima, bez prevelike potrebe, kao jedinim prilazom. Znači nemamo legislativu koja ide potpuno do dna, legislativa ne treba da bude da ne treba da diskriminišemo osobe sa invaliditetom i tačka. Mora da se sprovodi potpuno do kraja.

To ćemo imati i sa rodnom ravnopravnošću, taj zakon mora da ide dalje, mora da ima podzakonska akta kojima se definišu određene stvari, a ne samo da kažemo žene su ravnopravne i tačka.

Mislim da ovde imamo veliki problem sa pravnom državom, ono što ste govorili, što sam rekla da je Verina tema, Vera zna mnogo više o tome, zašto poslodavci ne poštuju? Pa ima još jedan razlog, njih Ministarstvo rada ne finansira, a donatori finansiraju civilno društvo, prema tome onaj ko finansira on ima sasvim neke druge uticaje. Naravno to bi moglo kaznenom politikom da se pooštiri i ta kaznena politika bi morala da se sprovede i u sva antidiskriminatorna zakonska akta da bi ona zaista zaživela. Hvala.

Ksenija Petovar: U ovoj zemlji postoji nizak nivo osetljivosti u pogledu ostvarivanja socijalnih prava

Ja bih samo vrlo kratko skrenula pažnju na nešto što nije uslovljeno ekonomijom, novcima, odnosno mnogo je manje uslovljeno, a ipak se ta prava ne realizuju.

U Beogradu 15%-20% populacije ne može da koristi javni prostor zbog toga što ne postoje rampe, što su automobili na trotoarima

Daću vam samo primer uklanjanja, odnosno neuklanjanja barijera i fizičkih prepreka. Evo već sedam godina, da ne govorimo o periodu pre toga, zamislite u kakvoj su situaciji, praktično u Beogradu 15%-20% populacije ne može da koristi javni prostor zbog toga što ne postoje rampe, što su automobili na trotoarima, što rekonstrukcija ulica podrazumeva mnogo više poklanjanja pažnje parkiranju automobila nego trotoaru.

Dakle moja teza je da nije problem samo u ekonomiji, čak i da nije dominantno problem u ekonomiji, u ostvarivanju socijalnih prava nego da u ovoj zemlji na žalost postoji nizak nivo osetljivosti kako političke tako i stručne elite u pogledu ostvarivanja socijalnih prava.

Nije problem samo u ekonomiji. U ovoj zemlji na žalost postoji nizak nivo osetljivosti kako političke tako i stručne elite u pogledu ostvarivanja socijalnih prava.

Uzmimo samo primer osnovnih škola. Vi znate da u Beogradu postoje osnovne škole koje rade u tri smene. Mi ne možemo govoriti ni o kakvom pravu na obrazovanje ako nam škole rade u tri

smene i nije tačno da u ovoj zemlji ne postoji novac da se bar osnovno obavezno obrazovanje može urediti na način koji bi omogućio da deca koliko toliko ujednače uslove života.

Još samo jedna napomena, kolega Kovačeviću, ako su investicije u ovu banku, u ovu zgradu u kojoj mi sedimo takođe javna potrošnja, takođe indikator socijalne države, onda se ja bojim da mi moramo da menjamo indikatore toga šta je socijalna država.

Edina Popov: Prava potrošača su mera uređenog tržišta

Zahvaljujem se na pozivu. Potrošače su zadnji put pre jedno četiri godine zvali, i to iz ekonomsko-socijalnog saveta Saveta Evrope - kada su pravili neko istraživanje, smatrali su da i potrošači treba da budu u tom dijalogu.

Mi imamo problema i sa ovim običnim, a kamoli sa unapređenim potrošačima. Mi naime sve vreme zaboravljamo da je Evropa nastala kao tržište, prvo, pa se tek onda razvijala. Uvek to zaboravljamo nastojeći da se raznim standardima približimo Evropi.

Zašto su važni potrošači u Evropi, a u Srbiji nisu, odnosno jesu samo u meri u kojoj nas natera Evropa da ih unesemo u razne zakone? Iz prostog razloga što su oni mera uređenosti tržišta, odnosno onog finog odnosa o kojem danas pričamo, a to je odnos ekonomskih i socijalnih prava. Potrošači su vam kao dvorište, ne čine kuću, ali veoma dobro govore o domaćinu.

Potrošači su vam kao dvorište, ne čine kuću, ali veoma dobro govore o domaćinu.

Zašto toga nema u Srbiji? Pa vidimo tu dva suštinska razloga. Jedan je što nema tržišta, što je država apsolutni gospodar, i kad jeste i kad nije. I kada vodi dijalog uglavnom ga vodi sama sa sobom, preko institucija, i što sami nemamo naviku da se borimo za svoja prava. Kad ste se zadnji put zapitali šta kupujete? Da li ste razmišljali da je deklaracija lična karta proizvoda koja je kod nas uzgred budi rečeno neadekvatna, lažna, ne znate šta kupujete? Da li ste nekada nešto reklamirali, da li ste se možda uputili, ne daj bože, na sud? A račune za kompletne javne usluge plaćamo kao što smo plaćali pre dvadeset i neku godinu. Dakle, objektivne i subjektivne okolnosti. Potrošači su i dalje kod nas - ne politika, nego gundajući pojedinci i organizacije potrošača, kako vole da kažu, penzionerske.

Kad ste se zadnji put zapitali šta kupujete? Da li ste nekada nešto reklamirali, da li ste se možda uputili, ne daj bože, na sud?

Kakvo je stanje u Srbiji? Imali smo dva zakona, jedan savezni, imamo sada republički i ni jedan nije primenjen. Evropska ocena nije dobra za stanje zaštite potrošača, a ko bi mogao da vrši pritisak? Citiraću iz nacionalnog programa strategije definiciju organizacije potrošača: "Kod nevladinih organizacija treba jasno praviti razliku između onih koji se bave socijalnim pitanjima, koji obuhvataju unapređenje položaja potrošača, od NVO koje imaju kao svoj glavni cilj političko delovanje. Shvatanje ove odredbe kao zabrane saradnje ili primanje pomoći NVO ne bi bilo uputno, pa svaki slučaj treba tumačiti s obzirom na to da li konkretna aktivnost utiče na samostalnost potrošačkih organizacija ili ne."

Ovakva definicija, da ostavimo sada njenu pravnu zasnovanost i poštovanje ljudskih prava, možda bi i mogla da stoji da država izdvaja neka velika sredstva za organizacije potrošača, ali prošle godine su organizacije potrošača dobile 15.000 i zbilja je pitanje ko da vrši pritisak, kako da se organizujemo čak i kada hoćemo.

I još jedan primer u vezi sa zapošljavanjem. Asocijacija potrošača Srbije, možda ste imali priliku da vidite, izdaje potrošački reporter zahvaljujući kolegama iz Stiftung Varentesta, nemačke organizacije koja je specijalizovana za uporedno testiranje kvaliteta. U septembru smo preneli test školske torbe i bili zapanjeni - postoji standard kako moraju da se prave školske torbe. U Srbiji taj standard ne postoji i nije poznat. Ona inače košta između 100 i 130 evra na evropskom tržištu i svega polovina torbi u Evropi odgovara tom standardu. I prosto smo mislili, zar u Srbiji to niko ne može da pravi pa da obraduje i potrošače u Srbiji i još izveze u Evropu. Hvala.

Dragoljub Mićunović: Veza između obrazovanja i siromaštva

Naravno, jedna ovakva tema i sa ovolikim brojem učesnika sigurno pati od nemogućnosti da se ljudi izraze do kraja i da se razvije neka debata koja vodi do nekakvoga cilja. Ja bih samo želeo da nekakav okvir napomenem - u čemu mi to zapravo živimo i da vidimo da tu postoji niz elemenata koji nisu tako vidljivi u samom početku.

Pada mi na pamet jedna banalnost koja je nekada bila filozofska crta ili pogled na svet dijalektičkog materijalizma koja je glasila: sve je povezano. Znači ništa banalnije nema od toga, ali to se smatralo velikim filozofskim otkrićem.

I naravno, sada kada uzmete praktični život vi se često susrećete sa tom banalnošću, jer to što je banalno ne znači da nije istinito. Da li može biti upotrebljivo? Pa sigurno da može. Mi danas

raspravljamo o socijalnim i kulturnim pravima i o tome kako treba da nađemo određena rešenja. Jedan deo stvari sigurno ne zavisi od nas, nalazi se negde u nekim svetskim tokovima u reformama čitavih globalnih sistema, kako u privredi, u kulturi, tako i u političkim odnosima. Na veliki deo tih stvari koje determinišu naš život mi ne možemo mnogo da utičemo. Velike promene se odigravaju, one ljude zatiču nespremnim, i što je najvažnije, te tehnološke promene su tako brze da nam one onemogućavaju da vidimo bilo kakve socijalne posledice.

Ali ovde imamo jednu temu, da opet pomenemo onu sveopštu povezanost, mogu to da nam kažu. Na žalost, postoji i sinergija mnogih negativnih sila. U te negativne sile ja ubrajam siromaštvo, nejednakost, neslobodu, diskriminaciju. To je međusobno povezano i kada mi to fragmentarno gledamo, onda nisam siguran da mi vidimo sve.

Što je čovek manje obrazovan, utoliko su mu manje šanse da njegov život bude razvijen.

Često sam koristio jednu sliku, jednu figuru sa jednom hromom devojčicom Romkinjom, da je zamislimo samo, i da onda tu vidimo kako se stiču svi oblici neravnopravnosti i diskriminacije. Prvo, ona je zato što je žensko već je diskriminisana, pogotovu na tom kulturnom nivou na kom žive te određene zajednice. Ona je siromašna, ona je neobrazovana i ona je hendikepirana dvostruko, samim tim što je hendikepirana, što ima problem. Dakle u toj jednoj slici ćete videti da postoji veza između obrazovanja i siromaštva.

Evo čuli smo malopre statistike i Srećko Mihailović je o tome govorio, vi vidite da što je čovek manje obrazovan, utoliko su mu manje šanse da njegov život bude razvijen. S druge strane, mi imamo neke nasledene nejednakosti. Ja se sećam jednog diplomskog rada među poslednjima koje sam dao studentima. Ispitivanje je bilo oko nejednakosti i siromaštva. I onda sam bio zapanjen kako se nasleduju određene porodične nesreće i ostaju gotovo trajne. Veoma mali broj iskoristi neku socijalnu mobilnost da izađe iz toga kruga. U onom krugu siromaštva u kome su se nalazili, u kojima žive, obnavljaju se čitave generacije.

Tranzicija se odigravala sa vrlo slabim ili skoro nikakvim institucijama koje nisu u stanju da reformišu ili restrukturaju društvo na bilo koji način. Naravno došlo je do strašnog raslojavanja, korupcije, pljačke i političkoga voluntarizma.

Da pređem na naše konkretne probleme. Mi imamo sada probleme što smo jedno društvo u toj tzv. tranziciji, u tom dosta difuznom pojmu o kome se može najopštije reći da je to prelazak iz nečega u nešto. Nije to ni prosta restitucija ni prosta restauracija, nego ulazite u nešto sasvim drugo. Šta je glavni problem tranzicije bio? Ona je smatrala da treba na toj političkoj sferi da reši pitanje, da uvede politički pluralizam, a da onda pomoću tih sila sprovede određene reforme u društvu, ekonomiji i svuda. To se odigravalo sa vrlo slabim ili skoro nikakvim institucijama koje nisu u stanju da reformišu ili restrukturaju društvo na bilo koji način. Naravno došlo je do strašnog raslojavanja, korupcije, pljačke i političkoga voluntarizma.

Problem sa kojim se mi suočavamo sigurno je i danas kriza vladavine prava, jednostavno nemogućnost da se i oni zakoni koji se donose ponekad i prisilom međunarodne zajednice, ne

mogu da sprovedu do kraja.

Da bi zajednica opstala, ona mora da zadovolji neke elemente socijalne pravde, neke elemente solidarnosti i neke elemente slobode. Ako te vrednosti politička zajednica ugrozi ona će vrlo brzo doći u konflikte.

Na drugoj strani mi imamo određene zahteve. Da bi zajednica opstala, ona mora da zadovolji neke elemente socijalne pravde, neke elemente solidarnosti i neke elemente slobode. Ako te vrednosti politička zajednica ugrozi ona će vrlo brzo doći u konflikte i doći će u krize i naravno u mnogo gora rešenja od onih u kojima se nalazi.

Ono što mi danas imamo u tom društvu pored raslojavanja, ono što je najgore, ono se odigravalo na kriminalni način. Jedna vrsta korupcije su bile privilegije, donošenje zakona koji su forsirali određene ljude da im pripadaju stanovi, da im pripadaju vile. Sve je to po zakonu i sve je tu čisto, a tu se odigrala jedna ogromna pljačka koja je raslojila jedan deo društva.

Drugi deo je sada ona, rekao bih, nelegalna korupcija koja ide pojavom privatnog sektora koji se uvek obrušava na društveni sektor u njegovom susedstvu i tu idu razne korupcije, mito i druge stvari. Dakle, sve se to odigrava na jedan način koji nema naravno nikakve veze ni sa normalnim institucijama ni pravom, nema veze sa socijalnom pravdom i naravno nema veze sa onim pravim slobodama jer ih ugrožava.

Imamo monopole, a nemamo prave antimonopolske ozbiljne zakone, mi imamo kartele, mi imamo čitave bande ljudi koji su promenili samo nekakva formalna obličja, ali su u raznim političkim sistemima i društvenim sistemima bili privilegovani i omogućena im je pljačka.

Imate danas recimo, kada govorimo o standardu, imamo monopole, a nemamo prave antimonopolske ozbiljne zakone, mi imamo kartele, mi imamo čitave bande ljudi koji su promenili samo nekakva formalna obličja, ali su u raznim političkim sistemima i društvenim sistemima bili privilegovani i omogućena im je pljačka. Ne možemo imati bivše ministre, bivše članove centralnih komiteta, ljude koji danas jednostavno pljačkaju čitav svet. Izvinite, ako imate 60% monopola nad trgovinom, vi onda imate najveću trgovačku maržu u Evropi. To je pljačka i treba tako da se nazove. E, sad, gde je politički faktor koji treba da se suoči sa tim problemima, a toga ima gde god da se okrenete?

Dakle, vratimo se ponovo na onu banalnost gde je sve povezano. To ne znači da ne možemo deo po deo problema da rešavamo, ali treba nam i nešto što se zove malo više angažmana, više osetljivosti i to solidarnost podrazumeva - da se bavimo ne samo onim što nas se direktno tiče, na to inače ne treba mnogo čoveka nagovarati jer je on kao prirodno biće u tom smislu usmeren, nego da se bavimo i onim stvarima koje nas se direktno ne tiču, nego samo indirektno, jer se tiču čitave zajednice ili se tiču problema nekog drugog čoveka. Samo time mi rastemo u jednom kulturnom nivou koji se onda vraća kao jedna uspešna ekonomska i svaka druga zajednica. Ako možemo to da podstičemo među ljudima, da se to razvija kroz debate, onda i ovi naši sastanci imaju neki dublji smisao. Hvala.

Zoran Lutovac: Videli smo ovde da se sa različitog nivoa pristupa opštosti ovog dijaloga, što je normalno s obzirom i na sastav i na temu. Zamolio bih vas da se usredsredimo na ovo što je do sada rečeno ili eventualno što je propušteno da se kaže i što bi bilo zgodno reći ovom prilikom. Dakle zamolio bih vas da se javljaju sledeći učesnici u diskusiji i da razvijamo i dalje ove teze koje smo mogli da čujemo.

Miroslav Ružica: O ulozi civilnog društva

Ja se izvinjavam što ponovo intervenišem, ali kada sam dolazio ovde razmišljao sam o jednoj tezi s kojom ću da nastupim ovde - o ulozi civilnog društva.

Kako sam malopre govorio - zaista je đavo u detaljima. Da li mi zaista znamo o čemu govorimo kada govorimo da civilno društvo treba da bude mnogo aktivnije? Na šta pod tim mislim i kakvo iskustvo imamo?

Na moju nesreću ili sreću radio sam sedam godina u Svetskoj banci i radio sam u sedam-osam zemalja upravo na angažovanju civilnog društva kada su u pitanju različite reforme u tim zemljama istočne Evrope.

Mislim da postoje mnogi nesporazumi o tome šta zaista civilno društvo može ili šta mi od njega očekujemo. Prvo, šta mi od njega očekujemo?

Moje iskustvo sa civilnim društvom u istočnoj Evropi mi kaže otprilike ovako: da je civilno društvo u svim tim zemljama zaista sposobno, ali samo u dve dimenzije - jedna dimenzija je trening, a druga dimenzija je zagovaranje

Kakvo je moje iskustvo? Mislim da su tu nesporazumi najveći. Moje iskustvo sa civilnim društvom u istočnoj Evropi mi kaže otprilike ovako: da je civilno društvo u svim tim zemljama zaista sposobno, ali samo u dve dimenzije - jedna dimenzija je trening, a druga dimenzija je zagovaranje ili na engleskom *advocacy*. Dakle, da se u svim ovim zemljama u kojima sam ja radio, pa uključujući i Srbiju, zaista demonstriralo da je civilno društvo sposobno, ali je to jednostavno nedovoljno.

Da li je dakle civilno društvo sposobno da pruža usluge? To je sad centralno pitanje i po tome se u stvari u svetu i analiziraju kapaciteti civilnog društva. Da li su dakle u stanju da određene

usluge i profesionalno obezbede?

Da bismo došli do tog pitanja i da bismo odgovorili na to pitanje da li je u Srbiji to civilno društvo zaista u stanju, ja to nazivam treći sektor, u stanju da pruža usluge, moramo da se vratimo na nekoliko centralnih pitanja. Kako može civilno društvo obavljati te usluge? Pa može, ali ako se određeni uslovi obezbede.

Nažalost, mi u ovom trenutku nemamo čak ni modernizovani zakon koji je tek u proceduri, ali je taj zakon samo jedna osnova koja ne obezbeđuje dovoljne uslove da civilno društvo može zaista u sektoru usluga da obavlja svoju ulogu. Ključni elemenat u tome je njegov status neprofitnog sektora. Drugim rečima da taj kapacitet za određene usluge obavlja tako što ima sniženu cenu usluga i sa druge strane da može da od drugih dobije određena sredstva, kroz donacije, kroz domaće donacije pre svega, kroz pružanje usluga za naplatu.

Ali da li to u našem društvu civilno društvo uopšte može? Očito je u tom smislu civilno društvo pripremljeno samo na inostrane donacije i *ad hoc* aktivnosti koje pre svega lokalni organi obezbeđuju civilnom društvu. To je dovelo do određenog problema. S jedne strane, donacije od strane građana jednostavno ne postoje ili su minimalne jer građani nisu poreski motivisani da to čine. S druge strane, civilne institucije odnosno institucije trećega sektora ne mogu da budu po sebi institucije, mi njih vidimo samo kao aktiviste, mi njih vidimo samo kao volontere, ali ne kao institucije.

I univerzitet može biti neprofitna organizacija, i bolnica, i bilo koja obrazovna institucija može biti neprofitabilna, u kojoj ljudi rade ne samo zbog novca, plata, nego i zbog određene motivacije. Ali da bi oni to radili, da bi prikupljali sredstva zbog kojih bi onda imali jeftinije usluge u određenim kategorijama, društvo mora to da formuliše i to strateški kroz poresku politiku, kroz licence, da kroz određene mehanizme dozvoli u kojim oblastima civilno društvo kao institucija može da funkcioniše i da na taj način bude podržano od strane društva.

Znači dalek je korak da civilno društvo od treninga i *advocacy* aktivnosti jednostavno preraste u nekoga ko obezbeđuje usluge koje su jeftinije i kroz koje cirkulišu domaća sredstva, bilo institucija, bilo građana, kroz donacije koje su naravno poreski poduprte od strane društva.

Tako da bih ja, ako bih smeo da nešto sugerišem, ako govorimo zaista o civilnom društvu, da krenemo od početka, da vidimo šta to civilno društvo kod nas može i koji su koraci da bismo ih u tom smislu osposobili i eventualno da ova država napravi svoju strategiju o civilnom društvu. Izvinjavam se i zahvaljujem.

Ksenija Petovar: Partnerstvo civilnog društva i lokalne zajednice

Ovo što ste govorili samo bih potkrepila jednim primerom kako civilno društvo može da funkcioniše kada postoji partnerski odnos i sa lokalnom zajednicom. Navešću vam primer opštine Bar, doduše sada u nezavisnoj državi, ali imamo sličan background.

U opštini Bar postoje 124 nevladine organizacije. Sama opština ima 30.000 stanovnika, dakle manje nego opština Savski venac u Beogradu, nego veliki broj opština u Srbiji. U 2005. godini za funkcionisanje nevladinih organizacija opština Bar je iz svog budžeta izdvojila 48.000 evra. Od tih 124 nevladinih organizacija, 17 je u oblasti kulture, u oblasti socijalnog razvoja, ekologije. Eto, to je naprosto primer kako je tih 48.000 evra bilo osnova za dobijanje donacija iz međunarodnih organizacija. Isto se ponovilo i u 2006. godini i to je dakle jedan primer kako je moguće i kako te nevladine organizacije pokrivaju veliki broj socijalnih aktivnosti, počev od predškolskih ustanova, organizovanja dopunskih aktivnosti u osnovnim školama, i mnogim drugim aktivnostima kojima se znatno doprinelo povećanju kvaliteta življenja građana u toj opštini.

Vlastimir Matejić: U Srbiji dramatično raste mobing i nesolidarnost

Ja zbog broja učesnika i teme neću ulaziti u detalje, tako da će deo iskaza biti malo uopšten, ali će ipak imati karakteristiku, da tako kažem, neke vrednosti.

Prvo kratka karakterizacija tekućeg stanja socijalnih i ekonomskih prava u Srbiji u smislu da li su ta prava ostvarena ili u kojoj meri su ostvarena ili koji je nivo ostvarenja, u čemu ću se ja više obratiti da kažem pravima onih koji su u organizaciji.

Postoji opšta saglasnost da ta prava nisu ostvarena na dovoljnom nivou, čak i da su u kritičnom stanju. Ja bih rekao samo dve, tri kratke ilustracije toga.

Zaposleni generalno nemaju zaštitu u pogledu ličnih primanja, ni po visini, ni pravovremeno, niti da li će uopšte biti isplaćeni.

Zaposleni generalno nemaju zaštitu u pogledu ličnih primanja, ni po visini, ni pravovremeno, niti

da li će uopšte biti isplaćeni. Prema tome, činjenica da je srećan onaj koji je uopšte zaposlen ne znači da je onaj koji je zaposlen ostvario prava koja mu sleduju. I to je jedna od velikih boljki u Srbiji.

Drugo, postoji potpuno odsustvo zaštite radnog vremena. Ljudi rade onoliko koliko im menadžer ili da kažem gazda kažu koliko treba da radi i to se najčešće produžava do vrlo kasno uveče. To je dosta oponašanje nekog japanskog modela, pa sada verovatno tekućeg američkog modela, ali u tim modelima se beleži koliko je čovek ostao posle radnog vremena pa mu se to onda plati, razume se.

Postoji potpuno odsustvo zaštite radnog vremena. To je oponašanje nekog japanskog modela, i verovatno američkog modela, ali u tim modelima se beleži koliko je čovek ostao posle radnog vremena pa mu se to onda plati.

Treće, u Srbiji, za ovo imam empirijsko istraživanje, radila ga jedna mlada dama za svoj magistarski rad, u Srbiji raste *mobing*, i to je dramatično, i u Srbiji raste slabljenje unutrašnje solidarnosti. Prema njenom istraživanju koje je bilo vrlo obuhvatno, ogroman broj ljudi je ispitan u privatnom sektoru, državnom, društvenom. Dakle vrlo, vrlo radikalan porast nesolidarnosti. Ljude se uopšte ne tiče ko je onaj pored njega, čak ga smatra odgovornim za sve svoje nedaće.

Primećena je zapanjujuća arogancija vlasnika i zapanjujuća arogancija menadžmenta prema zaposlenim. To je nešto što je rani XIX vek.

I treća i četvrta stvar koje želim da napomenem kao ilustraciju ovoga stanja, to su primećene vrlo zapanjujuća arogancija vlasnika i zapanjujuća arogancija menadžmenta prema zaposlenim. To je nešto što je rani XIX vek, možda i nešto mnogo gore u Srbiji. Ja sam čak razgovarao sa mlađim ljudima i pitao ih da li su pristalice te čuvene teorije X ili Y. Većina kaže: ma da, teorija X važi. To je teorija koja kaže "čovek je lenština, tu lenštinu treba terati na bilo koji način ili ga jako stimulisati prisilnim merama". Čak je i ovde u jednom od uvodnih saopštenja rečeno, ako se ne varam, da su ljudska prava pravo na hranu, pravo na stanovanje i mislim još jedno pravo. To je prvo pravo, ima još jedno sedam-osam prava koja se i ne pominju.

Šta su faktori koji do ovoga dovode? Kratko ću navesti, po mom mišljenju, spisak je vrlo redukovan, ali ću kao prvi faktor navesti: na kriminalu je zasnovana privatizacija, ljudi koji tu rade doživljavaju sticanje moći na vrlo lak način. I kada to čovek doživi veoma jako kod sebe, onda on tu moć kasnije traži, pošto govorim o zaposlenima, preko menadžmenta. Tako da je u pitanju nešto, da tako kažem, u odnosima među ljudima, pa se onda to reflektuje na ostvarivanje socijalnih prava i ekonomskih prava i onda on jednostavno kaže: platiću te kad ja hoću, mogu da te ne platim ako hoću. Tačka. O tome više ne razgovaramo.

Faktor koji ja ističem je kulturna osnova. Sklonost ka potčinjavanju, ka autoritetima, sklonost ka razvoju autoritarnog društva

Drugi faktor koji nije pomenut ovde a koji ja ističem je kulturna osnova. Rekao bih podrazumeva

se, to je moj doživljaj stvari, sklonost ka potčinjavanju, ka autoritetima, sklonost ka razvoju autoritarnog društva, ka životu u tom društvu, možda i delimična reakcija na ono vreme koje je bilo u socijalizmu kada je većina autoriteta nestala sem jednog.

Vladajući ekonomski sistem koji je zasnovan na liberalnom kapitalizmu bez dovoljno institucija koje treba da idu uz to, se pretvara u ono u šta se nužno mora pretvoriti.

Treći faktor po meni je vladajući ekonomski sistem koji je zasnovan na liberalnom kapitalizmu bez dovoljno institucija koje treba da idu uz to. Liberalni kapitalizam bez institucija ili parainstitucije - on se pretvara u ono u šta se nužno mora pretvoriti.

I četvrti faktor koji generiše ovo stanje, opet po redu navođenja samo, i po mom doživljaju tih faktora, to je, možda bih rekao malo grubo, to je vulgarna spremnost političkih partija ka grabeži, bogaćenju, kao da će vreme vrlo brzo da istekne ako sada nešto ne postignem, prihodujem i razume se otuda se rađa neodgovornost. Nema ljudi koji su napravili ili oteli ili nisu dali nekome ekonomsko i socijalno pravo, ako ima šanse da bude partijski zaštićen - on je zaštićen. Ja ne znam ni jednog koji je iz tog društva podvrgnut pravnom sistemu koji onda ima određene sankcije.

Faktor koji generiše ovo stanje je i vulgarna spremnost političkih partija ka grabeži, bogaćenju, kao da će vreme vrlo brzo da istekne ako sada nešto ne postignem, prihodujem

Koje su šanse da se nastavi delovanje ovih faktora koje sam naveo? Po mom sudu važno je da vidimo koje su šanse da se iz lošeg stanja izađe. Za prvi faktor koji sam naveo, mislim da će to duže da traje, realno gledajući na duži rok će ovaj narod u ovoj zemlji biti uskraćen za znatan deo svojih ekonomskih i socijalnih prava i pre svega čak i oni koji su zaposleni. Drugi faktor, kulturna osnova, mislim da je i to faktor koji će delovati jako dugo tim pre što ga mlađe generacije prihvataju i to je znak da je taj faktor vrlo jak i dugo će samim tim trajati. Treći faktor, taj liberalni kapitalizam, njegove institucije, njime se može ovladati, zavisi da li postoji politička volja da se time ovlada, i ne samo politička nego da li postoji i organizaciona sposobnost u naciji koja je kod nas prilično slaba. Na primer medicinske usluge se ostvaruju dosta klimavo, ljudi podnose niz poniženja da bi ostvarili pravo na medicinsku zaštitu kada odu u medicinsku instituciju. Više je to izraz neorganizovanosti u tom sistemu.

U zaključku želim da kažem sledeće: kada je u pitanju ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava, deo faktora koji danas deluju i generišu nizak stepen ostvarenja, može se kontrolisati. Deo faktora će biti dugo van kontrole, tako da ako bi bio ovakav naslov kroz 5-10 godina, mislim da bi zaslužio gotovo isti odziv na tu debatu. Hvala.

Gordana Rajkov: Podsticajne mere nisu dovoljne

Dolazim iz nevladine organizacije koja se zove Centar za samostalni život invalida Srbije. Dakle, pre svega sebe vidim tu, a manje u nekom nedavnom angažovanju u zakonodavnoj sferi društva u Skupštini Srbije.

Ono što sam htela da kažem, što se nama čini da je važno za ostvarivanje ovih prava, jeste da država negde stalno segment po segment rešava pitanja, a retko ima globalnu sliku, celinu u glavi, kada ta pitanja pokušava da reši. I onda to dovodi do ogromnih problema, ogromnog jaza između onoga što propišu strategije i razni zakoni i onoga što se zaista primeni u praksi.

Taj jaz dolazi naravno i bez te nepovezanosti od nedorečenosti propisa, prenošenja nekih ingerencija, a bez mehanizama da se to primeni. Gospodin Pešić je recimo govorio o zakonu za sprečavanje diskriminacije osoba sa invaliditetom. U pozitivnim merama se predviđa da lokalne vlasti treba da obezbede organizovanje socijalnih servisa za ovu grupu građana kojim će im obezbediti ostajanje u lokalnoj zajednici i samostalan život. I to je sve što o tom institutu postoji. Niko ne kaže kako će to da se uradi, ko je za to zadužen, niti postoje sredstva, načini da se to obezbedi. Znači potpuno ostaje na lokalnim vlastima koje ni na koji način nisu obavezne da to rade.

Druga stvar koja se manifestuje zapravo jeste da vi jedan institut uvedete, a pošto nemate celinu on potpuno izgubi svoju svrhu i služi nečemu drugom. Ja se izvinjavam, imam najviše primera u oblasti sa osobama sa invaliditetom, sigurna sam da to postoji i u drugim oblastima.

Mi smo sada radili istraživanje kojim smo utvrdili na uzorku od pet stotina porodica iz čitave Srbije, da institut materijalne pomoći za negu drugoga lica u tu svrhu ne koristi čak više od 50% korisnika. Kada smo to uporedili sa materijalnim položajem porodica, utvrdili smo takođe da preko 50% osoba sa invaliditetom, osim dodatka za tuđu pomoć nema nijedan drugi prihod, pa je normalno da sa onim što im je namenjeno ne angažuju drugo lice da im pomogne, nego troše za struju, šećer i nešto drugo. Tako da se prosto pomešaju funkcije određenih instituta.

Čak i uz podsticajne mere vi ne možete da zaposlite osobu sa invaliditetom iako postoji odredba da ne plaćate godinu dana porez

Naravno i ono o čemu je gospođa Ksenija Petovar govorila, svest. Čak i uz podsticajne mere vi ne možete da zaposlite osobu sa invaliditetom iako postoji odredba da ne plaćate godinu dana porez. Ja poslednja dva meseca jedino što radim pokušavam da nađem načina da pomognem ljudima koji su završili fakultete. Čovek je završio medicinu što je veoma težak fakultet, ima

telesno oštećenje, konkurisao je na preko 30 mesta i nigde nisu hteli da ga zaposle, čak ni uz sve podsticajne mere.

Država je mnogo sporija i ona nema mehanizme pomoću kojih bi ono što civilni sektor razvija kao modele pružanja usluga, preuzela i nastavila da ih razvija. Jako mnogo usluga koje se razvijaju kroz civilni sektor nisu održive jer kad donatori prestanu da ih finansiraju onda prosto nema ko to posle da preuzme.

I poslednju stvar o kojoj želim da govorim, o kojoj je gospodin Ružica govorio, su usluge civilnog sektora. Civilni sektor razvija jako mnogo usluga, naravno uz pomoć donatorskih sredstava najvećim delom. Ono što je problem je da je država mnogo sporija i ona nema mehanizme pomoću kojih bi ono što civilni sektor razvija kao modele pružanja usluga, preuzela i nastavila da ih razvija. Tako da jako mnogo usluga koje se razvijaju kroz civilni sektor nisu održive jer kad donatori prestanu da ih finansiraju onda prosto nema ko to posle da preuzme.

Mi smo takođe u istraživanju utvrdili da od 15 usluga koje su bile potrebne na lokalnom nivou, samo dve usluge pružaju institucije sistema, sve ostalo rade nevladine organizacije, a sve te usluge su apsolutno neodržive kada se projekti završe. Tako da nekako moj opšti utisak, ono što je profesor Mićunović rekao, sve zaista jeste povezano i nekako mi se čini da bismo morali od neke globalne slike krenuti kada pojedinačna, parcijalna rešenja donosimo, da ona ne bi imala suprotan efekat na drugom mestu. Hvala.

Dragan Đuričin: Kašnjenje u tranziciji

Ja sam ekonomista i znam šta znači reč "opadajući prinos". Pokušaću da budem kratak i pokušaću da povežem ovo što je rečeno da je sve povezano i da je đavo u detaljima. Sada je tu pitanje gde je odgovor.

Učešće ekonomista na ovom stolu shvatam kao učešće ljudi koji treba da budu svedoci za političare i za treći sektor, da daju činjenice i da kažu: eto, mi mislimo da je to tako, a vi sada procenite gde su dometi situacije u kojoj se mi nalazimo.

Po mom mišljenju, glavni problem našeg anergičnog odnosa, ne bih rekao sinergičnog nego anergičnog odnosa, je u tome što imamo strašno kašnjenje u tranziciji. Sve privrede u tranziciji to više nisu, uključujući i susede, npr. Mađarsku, Hrvatsku, Rumuniju, Makedoniju. Mi smo na kraju prošle godine bili na 64% bruto domaćeg proizvoda iz 1989. godine, sa velikim privrednim

nestabilnostima i sa situacijom da trošimo više od 20% nego što proizvodimo u svakom danu. Znači da imamo jednu neefikasnu privredu.

Mi smo na kraju prošle godine bili na 64% bruto domaćeg proizvoda iz 1989. godine, sa velikim privrednim nestabilnostima i sa situacijom da trošimo više od 20% nego što proizvodimo u svakom danu. Znači da imamo jednu neefikasnu privredu.

E sad, pitanje je šta je razlog tome. Da li je razlog tome geopolitički šok koji smo doživeli početkom devedesetih godina raspadom Jugoslavije ili kulturološki faktor. Ja mislim da je istina kao i svuda negde na sredini.

Ono što je karakteristika naše tranzicije to je da je ona brokerskog karaktera, kupi-prodaj karaktera, bez stvaranja prostora za razvoj preduzetništva, već za preuzimanje bogatstva, često puta na nepravedan način.

Karakteristika naše tranzicije to je da je ona brokerskog karaktera, kupi-prodaj karaktera, bez stvaranja prostora za razvoj preduzetništva, već za preuzimanje bogatstva, često puta na nepravedan način.

Druga karakteristika naše tranzicije je rentijerski mentalitet. On se pre svega odnosi na političare i na njihovu želju da kapitalizuju poziciju, često puta pronalazeći izlazne strategije u biznisu. Vi ako pogledate strukturu najbogatijih ljudi u Srbiji, ja neću imati ništa protiv njihovog bogatstva, ali bih imao protiv načina nastanka njihovog bogatstva jer ćete uglavnom videti da su oni bili visoki predstavnici vlasti, pod A; i pod B, da su često puta parkirali svoje interese po političkim partijama u nekom periodu.

Znači, imate rentijerstvo u politici i sa druge strane imate brokersku orijentaciju u privredi. U takvoj situaciji nemate povećanje društvenog bogatstva i imate jednu neracionalnu koncentraciju moći - imate da 2-3% stanovnika raspolaže sa 20% ili 30% mogućnosti u zemlji, ali da je još gore - preko političke poluge njihov uticaj još je veći od 20-30% učešća u nacionalnom bogatstvu.

Nemate povećanje društvenog bogatstva i imate jednu neracionalnu koncentraciju moći - imate da 2-3% stanovnika raspolaže sa 20% ili 30% mogućnosti u zemlji

Da bih predložio skupu ono čime se on bavi, a to je da budemo svedoci za političare i za civilno društvo, da bih predložio neke konkretne predloge, mislim da bi jedan od predloga bio da se ovaj brokerski mentalitet privrede i rentijerski mentalitet političara eliminišu.

Jedan od predloga bi svakako bio da se država recimo odrekne uticaja na izbor direktora u javnim preduzećima. Mi smo zadnjih dana imali *casino public governance*, gde jedna partija koja ima najmanje učesnika u ministarstvima ima pravo izbora jednog javnog preduzeća, druga partija koja ima nešto veće učešće, direktora dva javna preduzeća, pa onda treća koja ima najviše tri, pa onda tako u krug dok ne podele nešto što bi se moglo nazvati partijskom

svojinom. To je potpuno van pravila efikasnosti javnog sektora koji je još uvek veliki i koji po mom mišljenju ne bi trebalo privatizovati nasilno, jer bi to bila još jedna šok terapija.

Ako hoćete da damo primere, onda oni koji najbolje mogu da daju primer i da budu najefikasniji u kratkom roku treba da daju dobar primer, a ne da daju loše primere. Što se tiče privrede, ona ima svoje mehanizme. Profesor Mićunović je istakao pojavu monopola u Srbiji, ali pazite, svako dobro preduzeće u nekoj grani je monopolista. Tržište je malo, BDP je ispod 3.500 hiljade dolara *per capita* i svako uspešno preduzeće je monopolista. Veoma je teško sankcionisati monopole, a ne pokvariti profitabilnu sliku tih kompanija. To je svakako važno pitanje, ali na ovom nivou razvoja mislim da nije prioritet. Mislim da ima mnogo važnijih stvari koje se političkom odlukom mogu rešiti na efikasniji način nego ove stvari koje mogu da izazovu kontaproduktivne efekte. Evo toliko. Ja vam se zahvaljujem.

Andreja Brkić: Nedovoljno primenjen zakon o Socio-ekonomskom savetu i o socijalnom dijalogu

Ja sam iz Unije poslodavaca i mi želimo da što više ovakvih debata i skupova ima. Čuo sam dosta napada na poslodavce; ne kažemo mi da među poslodavcima nema kukolja, ali ima i drugačijih primera.

Naše mišljenje je da je još nedovoljno primenjen zakon o Socio-ekonomskom savetu i o socijalnom dijalogu kod nas i samim tim da se tu pojavljuju neka neslaganja i neke nelogičnosti. Mislim da zajednički sa Vladom i sa sindikatima, kada bismo postali pravi partneri - ono što bi trebalo zakonom o Socio-ekonomskom savetu da budemo - dolazili bismo do boljih i do efikasnijih rešenja.

Moram da pohvalim ipak Ministarstvo za rad koje jedino od svih ministarstava saraduje sa Unijom poslodavaca na jedan dobar način. Tu se stvara jedan partnerski odnos i nadamo se da će se to stvoriti i u domenu ostalih ministarstava. Na žalost, kao što sam rekao, moramo da primetimo da za sada samo Ministarstvo za rad i socijalnu politiku ima taj odnos sa nama i želi da sedne za sto i da priča, da se dogovaramo i da čujemo probleme i sa jedne i sa druge strane. Sva druga ministarstva za sada beže od te saradnje. To je verovatno ta tranzicija i sve to verovatno treba negde da sazri, da dođe na pravo mesto i da krene sa tom saradnjom. Mi se nadamo da će brzo i doći do toga.

Mislim da zajednički sa Vladom i sa sindikatima, kada bismo postali pravi partneri - ono što bi

trebalo zakonom o Socio-ekonomskom savetu da budemo - dolazili bismo do boljih i do efikasnijih rešenja.

Mi dosta sarađujemo i sa Fondacijom Fridrih Ebert i oni puno pomažu u celoj toj priči. Mi poslodavci stalno dajemo predloge da nas Vlada negde prepozna i da dâ neke olakšice, mogućnosti i pomoći na način da bismo mogli još više da zaposlimo ljudi i da otvorimo više radnih mesta.

Imali smo razne predloge: da se još više smanji ovaj porez na dohodak i na taj način bi svi poslodavci sigurno uplaćivali 100%, jer na žalost i dalje tu postoji siva zona, hteli mi to ili ne hteli da priznamo. Postoji ta siva zona i na žalost taj novac se i dalje izvlači u kešu ili na neki drugi način, a na ovaj način bi se sigurno sav taj novac slio i prošao kroz državu. Mislim da bi tu imali korist i poslodavci i država.

S druge strane, stimulacije od strane vlade i neke beneficije za zapošljavanje više ljudi. Postoji ovaj projekat koji smo radili sa Nacionalnom službom za zapošljavanje, kada se zapošljava više od pet ljudi. Otkako je to Unija poslodavaca preuzela, nama su dostavljeni projekti i onda je zajedno sa Nacionalnom službom za zapošljavanje odobran taj novac i to funkcioniše na dobar način. Vidimo da su i svi ostali koji su to kontrolisali zadovoljni. Možda bi trebalo još nekih takvih projekata. Moram da na neki način pohvalim Uniju poslodavaca da otkako smo mi to preuzeli, taj novac stvarno ide poslodavcima, zaista ide za stimulaciju toga, znači ne ide kao što se dešavalo ranije u neki bunar ili u nešto gde nije moglo da se kontroliše gde je taj novac.

Što se tiče diskriminacije i bilo kakvog lošeg ponašanja prema zaposlenima, mi smo u Uniji prvi za to da se to sankcioniše i primene oštre mere.

Što se tiče diskriminacije i bilo kakvog lošeg ponašanja prema zaposlenima, mi smo u Uniji prvi za to da se to sankcioniše i primene oštre mere. U nekim debatama i zajedničkim partnerskim pričama, bilo je predloženo da se na jedan oštar način sankcioniše svaki poslodavac koji ne prijavi radnika koji radi kod njega. Kratko ću da opišem način. Možda je bio i previše drastičan, ali ću probati da ga objasnim. Od trenutka kada se otvori firma, radnja, ako se zatekne radnik koji nema stalno zaposlenje, znači nije prijavljen, da se od trenutka otvaranja firme računa da je taj radnik zaposlen i da se naplati i porez na dohodak i da se naravno naplati kazna. To je jedan od primera kojim sam želeo da vam kažem - da i mi poslodavci želimo da se sredi ovaj prostor kod nas i da to stvarno počne da funkcioniše. Jer bojim se da na ovaj način, postoje loši poslodavci, nekorektni i ostalo, ali ne smemo da generalizujemo stvari i da kažemo kako svi nisu dobri i korektni.

Mogu da vam kažem da postoje i problemi sa zaposlenima koji ne poštuju firmu, odnose, misle da mogu da rade šta hoće, da ne poštuju radno vreme, odlaze ranije sa posla. Znači ceo taj sistem treba promeniti sa obe strane.

Mogu da vam kažem da postoje i problemi sa zaposlenima koji ne poštuju firmu, odnose, misle da mogu da rade šta hoće, da ne poštuju radno vreme, odlaze ranije sa posla. Znači ceo taj

sistem treba promeniti sa obe strane. Treba sankcionisati poslodavca koji nije korektan i koji diskriminiše, ali treba i nekorektnog radnika sankcionisati. Hteo bih da se zahvalim što sam ovde prisustvovao i mislim da sam dosta i naučio. Hvala.

Dragoljub Mićunović: Mi znamo da imamo ovde ljude koji bi hteli da kupe celu Srbiju i da je pretvore u monopol

Samo da ne bude nesporazuma u izlaganju. Naravno da svako preduzeće teži ka nekom monopolu. Naravno, Zastava ima monopol na proizvodnju automobila, ali zato imate ovde 20-30 kompanija za uvoz automobila koji nije tako drastično protekcionaški, što znači može se konkurisati, ali sasvim je drugo pitanje ako imate trgovinu, a i tamo obezbedite kartelski, monopolski položaj za preko 50% ili ne znam koliko, onda to direktno utiče na standard.

Kako da objasnite situaciju da poljoprivredna zemlja kakva je Srbija ima skuplju hranu za 30-40% nego Slovenija, hteo bih da vidim tu analizu.

Kako da objasnite situaciju da poljoprivredna zemlja kakva je Srbija ima skuplju hranu za 30-40% nego Slovenija, hteo bih da vidim tu analizu.

Znači nemojmo se kriti iza toga! Mi znamo da imamo ovde ljude koji bi hteli da kupe celu Srbiju i da je pretvore u monopol. E sada, umesto državnoga monopola koji je ipak imao nekakvu transparentnu odgovornost, mi treba da omogućimo privatne monopole što je po mom mišljenju jako opasno. Postoji ta tendencija, ja sam uzeo trgovinu kao jedan vidljiv primer, ali toga ima u mnogim drugim stvarima.

Umesto državnoga monopola koji je ipak imao nekakvu transparentnu odgovornost, mi treba da omogućimo privatne monopole što je po mom mišljenju jako opasno.

Dakle ono što je bitno za tržišnu ekonomiju - to je obezbeđivanje konkurencije. To nas jedino vodi i smanjenju korupcije i kvalitetu, povećanju kvaliteta roba i naravno pojeftinjanju tih roba. Toga će svi poslodavci, nadam se, da se pridržavaju.

I da dodam kao čovek koji prilično dobro zna ovo društvo: ja znam da je krupan problem za poslodavca jedna masa razočaranih, frustriranih samoupravljača, kojima su do juče pričali da je sve njihovo, da su oni vlasnici fabrika, a sada dođe neki gazda, kupio je, a uglavnom su te gazde

sumnjivog porekla ili je bar kapital sumnjiv, i kaže: e, sada sam ja ovde gazda, ti više nemaš nikakvo pravo. Ja se čudim da tu nema mnogo većih lomova ili ih ima a mi ih ne vidimo. To jeste jedno pitanje.

Dok je sirotinja bila većina, onda je ona demokratizovala društvo jer je bila zainteresovana. Zahvaljujući tome da je sirotinja bila u većini u istoriji čovečanstva, čovečanstvo je napredovalo, jer je ona tražila jednakost, ravnopravnost, solidarnost, itd. Danas imamo inverziju.

Ali potpuno odvojeno od tog pitanja jeste da mi moramo da imamo standarde evropske, svetske, kakve god hoćete, neke sigurnosti za rad. Vidite, problem je u sledećem: dok je sirotinja bila većina, onda je ona demokratizovala društvo jer je bila zainteresovana. Što kaže Aristotel, demokratija je vladavina sirotinje, ne zato da bi sprovodila neku sirotinjsku ideologiju nego iz prostog razloga što njih ima više, pa kada je svaki čovek jedan glas oni su ti koji dominiraju. Zahvaljujući tome da je sirotinja bila u većini u istoriji čovečanstva, čovečanstvo je napredovalo, jer je ona tražila jednakost, ravnopravnost, solidarnost, itd. Danas imamo inverziju. Danas sirotinja u mnogim zemljama čini manjinu i sada se pojavljuje problem ne samo zbog toga što se ponaša prema toj manjini kao da ne postoji, ona je negde na margini i ne vidi se šta se sve sa njom dešava, i onda ja predviđam po istoj toj logici da će to onda značiti jednu izvesnu regresiju opštih univerzalnih prava.

Dakle problem prava i sloboda jeste u tome da one napreduju kad postanu univerzalne. One tako napreduju. Mnoge stvari su bile u zavetrini, bilo da su robovi, žene, nacionalne manjine, hendikepirani. Sloboda se širi i postaje univerzalna, tako ona napreduje. Ali ja se bojim da možemo, ako potcenimo važnost socijalne pravde, solidarnosti, zaštite ljudi, da onda možemo imati problem, naravno u jednoj neoliberalnoj ekonomskoj politici može da se pojavi kao jedna tendencija.

Nadam se da se potpuno razumemo i da u stvari znamo šta hoćemo. Hoćemo da čovečanstvo napreduje. Ono napreduje širenjem slobode i širenjem prava mnogih marginalnih grupa, znači univerzalizacijom i sloboda i prava. U životu to sve izgleda mnogo jasnije, žalosnije, strašnije, kada pogledate samo Srbiju na televiziji, onda vidite da je taj cilj daleko, ali ga se niko ne sme odreći.

Milan Ćulibrk: Novi koncept korporativne društvene odgovornosti

Ja sam hteo na izvestan način da se nadovežem na ovo, ali i da ukažem na jedan aspekt ove cele priče o kome do sada praktično nije bilo uopšte govora, a to je značaj ovog novog koncepta korporativne društvene odgovornosti koji praktično podrazumeva partnerski odnos između poslodavaca sa jedne, i zaposlenih, odnosno sindikata sa druge strane.

Ja se plašim da bi ovaj koncept u Srbiji mogao da doživi svoju nekako sasvim suprotnu ulogu, odnosno da se iskoristi samo kao vrsta PR-a u odnosu na javnost - da kompanije imaju praktično dva lica, jedno pravo, jedno spoljašnje sa kojim će izlaziti u javnost i da će na taj način nastojati da za sebe obezbede što više kupaca, za svoje usluge i proizvode, i na taj način poboljšaju svoju poziciju na tržištu. To bi bilo jako loše pogotovo što ovaj koncept ima jako veliku ulogu. Kada već kasnimo u tranziciji za svim ostalim zemljama po mnogim drugim stvarima, po ovome ne bi trebalo to da se dogodi.

Međutim, kako sada stvari stoje mnogi taj koncept koriste za donatorstva, razna sponzorstva, za razne humanitarne, obrazovne, naučne, kulturne, sportske projekte. To jeste poželjno u svakom slučaju, ali mislim da nije dovoljno za Srbiju.

Sa aspekta ovih najosetljivijih slojeva stanovništva o kojima mi zapravo sada i pričamo, bilo bi jednako važno, a možda i još važnije, da te uspešne kompanije u sistematizaciji tih poslova, recimo, nađu mesta za upošljavanje upravo tih najugroženijih kategorija. To je posebno važno ako se ima u vidu da prema poslednjim istraživanjima čak 70% osoba sa invaliditetom u Srbiji praktično živi na ivici siromaštva.

Prema poslednjim istraživanjima čak 70% osoba sa invaliditetom u Srbiji praktično živi na ivici siromaštva. Društveno odgovorne kompanije bi mogle pomoći da se zaustavi dalja marginalizacija ovakvih slojeva stanovništva i pojedinaca.

Društveno odgovorne kompanije bi mogle pomoći da se zaustavi dalja marginalizacija ovakvih slojeva stanovništva i pojedinaca. To bi imalo ogroman značaj. S jedne strane bi se pokazalo da društvo, da te kompanije misle na njih, znači omogućilo bi im se zaposlenje, ali je mnogo važniji njihov osećaj da nisu napušteni, da nisu sami. Taj osećaj za te ljude nema cenu. Pogotovo to oni znaju, kucajući na sva vrata - eto, imali smo priliku da čujemo da je čovek konkurisao na 30 konkursa i da mu nigde nije pružena šansa.

Ono što može da predstavlja problem u izvesnom smislu je što ovakav koncept odudara od sve prisutnije prakse da se top menadžment kompanija praktično nagrađuje prema visini ostvarenog

profita. Dakle oni imaju interes i niko ne može vlasnicima kompanija da zameri na tome što je njihov glavni i osnovni interes profit koji bi oni mogli da podele. Mislim da se ipak može naći jedan pomirljiv pristup, s jedne strane da bude zadovoljen interes poslodavaca i vlasnika da se ide ka profitabilnom poslovanju, ali da se vodi računa i da se pogleda i ova druga strana medalje.

Bilo je ovde dosta govora, u početku i polemike za ovu tvrdnju gospodina Kovačevića oko socijalne funkcije, odnosno uloge države. Zaista je teško osporiti takvu ocenu ako se ima u vidu da je deficit penzijskog fonda sto milijardi dinara i da se taj deficit praktično finansira iz budžeta. Mnoge države imaju mnogo veće izdatke za ove socijalne potrebe. Ako imate uvidu da se svaki peti dinar iz budžeta izdvaja za donaciju penzija, onda je valjda sve jasno. Hvala vam.

Zoran Pavić: Država da uspostavi mehanizam kontrole, zaštite, ne samo prava već i izvršavanja obaveza radnika

Ja sam hteo da se osvrnem na jednu priču o kojoj je ovde već nekoliko puta govoreno. To je pitanje položaja zaposlenih u domaćim preduzećima u procesu tranzicije.

Proces tranzicije u Srbiji, kako gospodin Đuričin kaže, je u toj nekoj polufazi. Doneo nam je izlazak iz jednog sistema socijalističkog samoupravljanja i polako, ali sigurno nas uvodi u sistem onoga što se zove tržišna ekonomija. Međutim, u takvoj jednoj situaciji suočeni smo sa činjenicom da je sve više zaposlenih u svojim kompanijama i na svojim radnim mestima suočeno sa strogim i mnogo strožijim pravilima rada, mnogo strožijim obavezama koje nameću strane i privatne kompanije u našoj zemlji.

Međutim, sve više se postavlja pitanje šta je sa pravima tih zaposlenih koji funkcionišu u takvim kompanijama i koliko su ta njihova prava zaštićena.

Sindikati u Srbiji posle demokratskih promena nalaze u jednom čudnom vakumu, odnosno sindikati su i dalje daleko od one funkcije koju bi inače trebalo da imaju u normalnim ekonomijama.

Poslednjih godina kolege novinari su često imali priliku da razgovaraju sa ljudima, sa velikim brojem zaposlenih koji se žale upravo na tu situaciju. Država u tom poslu nije odradila dovoljno važan i kvalitetan posao. Jeste da država u tom poslu ne treba da bude arbitar, ali treba da stvori zakonski okvir, a isto tako treba da obezbedi i metodologiju koja će da obezbedi zaštitu prava

radnika. Posebno to treba da se vodi računa kada se sindikati u Srbiji posle demokratskih promena nalaze u jednom čudnom vakumu, odnosno sindikati su i dalje daleko od one funkcije koju bi inače trebalo da imaju u normalnim ekonomijama. Oni koji znaju kako to funkcioniše i kako funkcionišu sindikati u Nemačkoj, u Italiji, Francuskoj, kada se naši sindikati uporede sa tim, sigurno se onda vidi kakva je razlika i gde se nalazi sistem zaštite.

Zbog toga država ima jednu veoma važnu obavezu, a to je da etablira i uspostavi jedan instrumentarij, odnosno mehanizam kontrole, zaštite, ne samo prava radnika, nego instrumentarij izvršavanja njihovih obaveza. Ali ne treba zaboraviti na činjenicu da su poslodavci u nešto boljoj poziciji, jer mi u Srbiji imamo jednu malu armiju nezaposlenih, to je 850.000. Neki podaci govore da je to čak i preko milion. Podaci nisu toliko bitni, ali činjenica je da je radno mesto u Srbiji daleko od toga da je garantovano. Ta nesigurnost radnog mesta i nesigurnost zaposlenja goni ljude da budu ti koji će da poštuju ta pravila. Međutim njihova prava su nezaštićena i čini mi se da nemamo tog socijalnog dijaloga, dijaloga uspostavljenog na nivou Socio-ekonomskog saveta Vlade Srbije. On je daleko od onoga kakav bi bio i kakav bi trebalo da bude, jer mi se čini da se socijalni dijalog uglavnom vodi kada radnici dođu ispred vlade Srbije. U nekim drugim situacijama ga uglavnom nema. Hvala.

Ranko Drljević: Nešto drastično mora da se menja

Za razliku od dosadašnjih govornika, sindikat ima druge rečnike i druge izraze i ja ću se usredsrediti na podatke koje uglavnom sindikat prati, a koji su daleko od ovih koji su ovde izneseni od strane Ministarstva za rad i pojedinih institucija, tako da se približno ne možemo nigde sresti.

Vi znate da je sindikat Nezavisnost nastao 1991. godine u višestranačkim stvaranjima. To najbolje zna profesor Mićunović, da je sindikat Nezavisnost sa 400.000 članova doprineo promenama u ovoj zemlji da bi danas članstvo sindikata Nezavisnost imalo veliko razočarenje u sve ono što se dešava posle 2000. godine.

Nećete mi verovati da obilazim mnoga preduzeća u Srbiji i da mi ljudi jednostavno kažu: gospodine, pre 2000-te godine naš položaj i standard bio kud i kamo veći. Šta tu govoriti, kako objašnjavati, to je veliko pitanje. Gospođa iz Ministarstva je dala podatak da se 8% stanovništva Srbije smatra siromašnim. Članstvo sindikata Nezavisnost ima podatak da je 10% ljudi u Srbiji enormno bogato, da se obogatilo. Takođe imamo podatke da koliko se čovek u Srbiji obogati za 5 godina, na Zapadu ne može za 15-20 godina. Otkud to, otkud te anomalije?

Koliko se čovek u Srbiji obogati za 5 godina, na Zapadu ne može za 15-20 godina. Otkud to, otkud te anomalije?

Takođe, sindikat Nezavisnost ima podatke i ne bih se složio sa gospodinom da se bolje živi u nekim procentima od 2000. na ovamo nego pre. Sindikat ima sasvim druge podatke. Takođe, izneseno je da smo na visokom nivou socijalnog staranja. To se može govoriti do 1990. godine. Posle 1990. godine nema ni govora o tome.

Ja sam ovih dana bio na jednom evropskom komitetu na Siciliji, gde je bila tema rad na crno, korupcija, mito i sve ostalo, ljudi su imali bolje podatke od mene što se tiče radnika u Srbiji. Tamo sam imao prilike da se sretnem sa ljudima iz Holandije koji imaju socijalni dijalog već 100 godina. Prema tome, nešto drastično mora da se menja.

Članstvo sindikata Nezavisnost je zapanjeno da tri vodeće partije koje su formirale Vladu, da su im nekoliko meseci glavne teme javna preduzeća. Mi bismo želeli da u sledeća tri meseca u te tri stranke glavna tema bude ovo danas što mi ovde radimo, to bi za ovu državu mnogo bolje bilo.

Članstvo sindikata Nezavisnost je zapanjeno da tri vodeće partije koje su formirale Vladu, da su im nekoliko meseci glavne teme javna preduzeća. Mi bismo želeli da u sledeća tri meseca u te tri stranke glavna tema bude ovo danas što mi ovde radimo, to bi za ovu državu mnogo bolje bilo.

Sećate se da je 10. septembra izašao članak u "Politici" gde je taksativno nabrojano da primanja u javnim preduzećima, čak i predsednika upravnih odbora, idu od trista do milion dinara. Da li autora tog teksta treba ispitati da li je to tačno? Zamislite kada ta informacija ode među radnike.

Sindikalna scena Srbije je razbijena, ja mislim namerno, tako da imamo oko 300 subjekata, sindikata u Srbiji, dva nacionalna, to se zna, i oni budno prate sve ono što se dešava. Gospodin Šuković je izjavio da sindikati nisu razvijeni, to mi uopšte nije jasno. Kako nisu razvijeni? Oni jesu razbijeni, ali nisu nerazvijeni jer tamo imamo sve službe koje treba da prate ono što se dešava. U tom kontekstu dva nacionalna sindikata će na kraju godine izaći sa jednim velikim saopštenjem, a onda ćemo možda biti razvijeni kada se izađe na ulice Srbije, možda nekoliko stotina hiljada zaposlenih. Hvala.

Zoran Lutovac: Ja se izvinjavam svima onima koji nisu dobili reč, jer je istekao termin za ovu debatu. Postoji mogućnost da se preko sajta komunicira, ovo je tako i zamišljeno da debata bude prvi korak, a komunikacija preko sajta koji postoji da bude sledeći korak u toj komunikaciji na određene teme. Još bih samo za kraj dao reč Nataši Vučković.

Nataša Vučković: Nastavimo debatu preko interneta

Htela bih samo da se zahvalim svima koji su došli. Čini mi se da je interes za ovu temu očigledno vrlo veliki i u raznim segmentima, među različitim akterima. Mi želimo da ovim debatama samo pokrenemo i otvorimo neke teme. Sama dužina ove debate od dva i po do tri sata po svojoj prirodi nije takva da možemo mnogo da govorimo o svim temama koje su važne. Ali pokušavamo da ih pokrenemo i da koristimo neke nove kanale komunikacije za nastavak ovih debata.

Demokratski politički forum ima svoj sajt na kome se nalazi prikaz svih prethodnih debata i postoji mogućnost da svako ko želi nešto doda ili da neki tekst priloži, postoji mogućnost da građani neposredno učestvuju i da šalju svoje projekte, tako da je to jedna od mogućnosti da ovu debatu nastavimo u okviru ovog projekta.

Verujemo da ćemo ovom debatom pokrenuti neke druge aktere za organizovanje projekata, akcija na ovu temu.

Što se tiče Centra za demokratiju, mi uskoro počinjemo sa nekim konkretnim akcijama u okviru projekta Zaštita socijalnih i ekonomskih prava. Imaćemo štandove na ulici, radimo puno sa korporacijama, pokušavamo da preko korporacija ubedimo ljude da treba ta prava da se poštuju u najvećoj mogućoj meri.

Zahvaljujem se svima što ste došli i nadam se da ćemo se videti na nekim od narednih debata. Prijatno i doviđenja.

(Beograd, 15. oktobra 2007)